

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/189/>

LASTEN OMAT HUONEET

Jaana Jaakkola

Sosiologian pro gradu -tutkielma
Kevät 1997
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

**YHTEISKUNTATIETEIDEN JA
FILOSOFIAN LAITOS/
SOSIOLOGIA**

Arkisto

LASTEN OMAT HUONEET

Jaana Jaakkola

Sosiologian pro gradu -tutkielma

Kevät 1997

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tutkielmassa on tarkasteltu lasten omia huoneita, siten kun he itse ovat niistä kirjoittamissaan aineissa kertoneet. Lähtökohtana tutkimukselleni on "uusi" yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus; pyrkimys on tutkia lasten omia kulttuureita ja arkipäivää, jossa lapset elävät.

1980-luvulla virittyneen tutkimussuuntauksen mukaan lapsuus ei ole vain yksilön elämänhistoriaan kuuluva ja ohimenevä vaihe, vaan moderni yhteiskunnallinen ilmiö, jonka merkitys vaihtelee historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti.

Tutkielmassa on käsitelty lasten omaa huonetta fyysisenä tilana, huonetta osana perheen kotia ja oman huoneen merkitystä: tilaa lapsen tilana. Omaan tilaan kiinnittymisen ja oman tilan hallinnan kautta on muodostettu neljä "erilaista tapaa kokea oma huone". Tarkastelun kohteena on myös ollut tyttöjen ja poikien välillä mahdollisesti ilmenevät kokemukselliset erot.

Valtaosa lapsista piti huoneestaan ja oma huone koettiin tärkeäksi. Oman huoneen merkitys ilmenee sen tarjoamassa tilassa toimia sekä yksin että vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Oma huone on autonominen alue perheyhteisön sisällä - "yksilöllinen kollektiivissa". Teemoittaisessa tarkastelussa oli havaittavissa sukupuolten välisiä eroja, etenkin omaan tilaan kiinnittymisessä, mutta myös yksilöllisiä tapoja kokea oma huone esiintyi. Sukupolvisopimus legitimoii aikuisten ja lasten väliset oikeudet ja velvollisuudet, ja luo ulkoiset ja sisäiset lähtökohdat myös lasten huoneille.

Tutkimusaineistona toimii kahden neljännen luokan oppilaiden kirjoittamat aineet. Lähtään tutkittavat olivat siis pääosin 10-vuotiaita. Tutkimus suoritettiin syksyllä 1996. Tutkimuksessa ei ole pyritty suureen yleistettävyyteen, vaan analysoitu pienen lapsiryhmän "tuntoja" ja kokemuksia ja niissä esiintyvää variaatiota. Tutkielma kuuluu laadulliseen tutkimukseen.

avainsanat: lapset - lapsuus, oma huone, moderni lapsuus, lapsuus - yhteiskunta

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
1.2 Tutkimusteemojen esittely	3
2 LAPSUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ	5
2.1 Lapsuuden historiallinen konstruointi	7
2.1.1 Philippe Ariès ja lapsuuden "keksiminen"	7
2.1.2 Lloyd deMause ja lapsuuden historialliset vaiheet	9
2.1.3 Neil Postman ja lapsuuden katoaminen	10
2.2 Moderni lapsuus	11
2.2.1 Familialisointi - lapsuuden perheistäminen	13
2.2.2 Skolarisointi - koululapsuus	14
2.2.3 Päivähoito	15
2.3 Lasten asema yhteiskunnassa	17
3 LAPSUUS SOSIOLOGISESSA TUTKIMUKSESSA	21
3.1 Sosialisointiteoria	22
3.2 "Uusi" yhteiskunnallinen lapsitutkimus	25
3.3 Mitä on tutkittu?	27
4 NAISTUTKIMUS TIENNÄYTTÄJÄNÄ	29
4.1 Tyttö- ja poikatutkimus	30
5 LAPSUUS SUKUPOLVIJÄRJESTELMÄSSÄ	33
6 TUTKIMUSAINEISTO	35
6.1 Tutkimusvälineen valinta; lasten kirjoittamat aineet.....	35
6.2 Lasten tutkimiseen liittyviä näkökohtia	36
6.3 Tutkimuksen kohdejoukko	38
6.2.1 Kohdejoukon valinta	38
6.2.2 Tutkittavien sosiaalinen tausta	39
6.4 Tutkimuksen toteutus	39
6.5 Työskentelyä aineiston kanssa	41
7 TEEMOITTAINEN TARKASTELU: LASTEN OMAT HUONEET	43

7.1 Oma huone fyysisenä tilana	43
7.1.1 Tila, territorio	43
7.1.2 Huoneen fyysinen sisältö	45
7.1.3 Mitä huoneessa tehdään	47
7.2 Oman huoneen merkitys - tila lapsen tilana	49
7.3 Yksilöllinen kollektiivissa - oma huone osana perheen kotia	52
7.3 Oma huone vs. muut huoneet - kiinnittyminen	53
7.4 Oman tilan hallinta	55
8 OMA TILA: "NELJÄNLAISIA KÄYTTÄJIÄ"	58
9 DISKUSSIO	61
10 LÄHTEET	66
11 LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lapset ja etenkin heidän psykologiset tarpeensa ovat julkisen huolenaiheen ja keskustelun kohteena niin sosiaalityöntekijöiden, opettajien, poliittisten päättäjien kuin vanhempienkin keskuudessa. Eri tahot esittävät käsityksiään lasten tarpeista ja siitä missä, miten ja kenen niistä tulisi huolehtia. Lapsuuden käsitteellistäminen tarpeiden kautta heijastaa 1900-luvun lopulle tunnusomaista lapsuuden määrittämistä aikuisista ja aikuisten tarpeista käsin. (Woodhead 1990, 60.) Myös akateeminen diskurssi, etenkin psykologiassa ja lääketieteessä, on omistautunut lapsuuden ymmärtämiselle, ja lehdistössä ja mediassa ovat näiden popularisoituneet versiot keskustelun kohteena (James & Prout 1990, 1).

Lasten biologinen kypsyttömyys suhteessa aikuisiin on elämän tosiasia, mutta se tapa, jolla tämä "kypsyttömyys" ymmärretään ja merkityksellistetään, on kulttuurinen fakta. Nämä kulttuuriset faktat muodostavat lapsuuden yhteiskunnallisen instituution, joka on aktiivisesti neuvoteltujen yhteiskunnallisten suhteiden joukko. (Prout & James 1990, 7.) Näitä suhteita määritellään yhteiskunnan useilla eri tasoilla: lainsäädännössä, julkisessa perhe- ja lapsipolitiikassa, lapsuuden instituutioissa, lastensuojelujärjestöissä ja tavallisissa arjen vuorovaikutussuhteissa. Vain lapset itse on jätetty neuvotteluissa marginaaliin.

Länsimaissa lapsuus on pitkään määritelty aikana ihmisen elämänkaaressa, jolle on ominaista onnellisuus, viattomuus ja oikeus suojeluun ja koulutukseen. Tämä lapsuus ei kuitenkaan ole kaikkien saavutettavissa; useat lapset sekä teollistuneissa että Kolmansissa maissa elävät olosuhteissa, joissa he ovat fyysisen ja psyykkisen hyväksikäytön kohteena sekä joutuvat elämään köyhyysrajan alapuolella. Lapsuutta ei voida yleistää universaaliksi kokemukseksi, jonka kaikki lapset läpikäyvät. (James 1993, 71-75.)

Nykyaikaisen lapsikäsitelmän mukaan lapsi määritellään riippuvaiseksi olennoiksi, jolla on oikeus saada hoitoa ja huolenpitoa, tukea ja suojelua (Lahikainen & Strandell 1988, 134). Tällaisen lapsikäsitelmän varjopuolena on kuitenkin se, että siinä (passiivinen) vastaanottaminen korostuu lasten aktiivisten aikaansaannosten ja antamisen kustannuksella (Strandell 1995b, 8).

Lapsuus on osa yhteiskuntaa - erityisesti lapsi-instituutioiden kehittymisen kautta. Lapset löytyvät yhteiskunnasta ja yhteiskunta lapsista. Lapset ja aikuiset eivät elä ainoastaan erillisissä maailmoissa; he myös jakavat maailman. Lasten ja aikuisten sosiaaliset suhteet ja kokemukset eivät ole olemuksellisesti erilaisia. Molemmat ovat oman aikansa lapsia ja molempien elinolosuhteita määrittävät samanlaiset yhteiskunnalliset voimat, joskaan eivät aina samalla tavalla. (Strandell 1995b, 18.) Lapsuus on myös melkoinen abstraktio, johon sisältyy ehkä suurempia muutoksia yhden yksityisen lapsuuden aikana ja eroja lasten kesken kuin muihin ikäkausiiin. Lapsuutta elävät niin vauvaikäiset, pikkulapset, koululaiset kuin nuorisokin. (Lahikainen ym. 1995, 32)

Kymmenen viime vuoden aikana virittyneen "uuden lapsitutkimuksen" mukaan lapsuus ei ole vain yksilön elämänsisältöön kuuluva ja ohimenevä vaihe, vaan yhteiskunnallinen ilmiö, joka lisäksi on modernien yhteiskuntien toimintatavan ja rakenteen tärkeä elementti. "Sen näkökulmana on 'katsoa' maailmaa lasten paikalta käsin - ja lapset on tässä perspektiivissä hyväksytty aktiivisiksi osallisiksi ja yhteiskunnallisiksi toimijoiksi heidän - ja meidän - maailmassamme." (Alanen 1994, 17.)

1.2 Tutkimusteemojen esittely

Kiinnostukseni aiheeseen on lähtenyt liikkeelle uteliaisuudesta lasten maailmaa kohtaan; "tavallisten lasten tavallisesta arkielämästä" tiedetään vielä melko vähän. Tehdyissä tutkimuksissa on usein tukeuduttu aikuisten antamiin tietoihin. Aikuisnäkökulma ei kuitenkaan yksin riitä, sillä se ei tavoita lasten omia kokemuksia lapsena olemisen arjesta. Lähtökohtana tutkimukselleni on "uusi" yhteiskunnallinen lapsitutkimus; pyrkimys on tutkia lasten omia kulttuureita ja arkipäivää, jossa lapset elävät. Näin lapset saavat äänensä kuulumaan todellisina merkitysten luojina.

Tarkastelen aluksi lapsuutta yhteiskunnallisena ilmiönä, modernin lapsuuden instituutioita ja erilaisia "kertomuksia" lapsuuden historiallisuudesta. Olen myös paikantanut lapsuutta sosiologisessa tutkimuksessa sekä selvittänyt "uuden" yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen lähtökohtia ja pyrkimyksiä. Naistutkimus on toiminut tiennäyttäjänä lapsitutkimukselle, ja olenkin hyödyntänyt sen antia ja otetta. Lasten huoneet kytkeytyvät sekä sukupolvijärjestelmän ja sukupolvisopimuksen näkökulmaan. Tutkimus kuuluu laadulliseen tutkimukseen.

Tutkimustehtävänäni on tätä taustaa vasten tarkastella 10-vuotiaiden tyttöjen ja poikien omia huoneita, siten kun he itse ovat niistä kirjoittamissaan aineissa kertoneet. Minua kiinnostaa myös tutkia ilmeneekö sukupuolten välillä eroja teemoittain. Lasten huoneet ovat osa lasten arkipäivää ja kuuluvat lasten omiin kulttuureihin. Tutkimuksessani en pyri suureen yleistettävyyteen, vaan analysoin pienen lapsiryhmän "tuntoja" ja kokemuksia ja niissä esiintyvää variaatiota. Aineistona toimii neljäsluokkalaisten kirjoittamat aineet.

Ensimmäisenä teemanani on tila (oma huone) fyysisenä tilana. Olen poiminut aineistosta muun muassa maininnat huoneen sisällöstä ja siitä, mitä huoneessa tehdään.

Toiseksi olen tutkinut oman huoneen merkitystä, tilaa "territoriana ja reviirinä" - lasten omana tilana. En ole tutkinut merkitystä yksilön kehitysnäkökulmasta käsin ts. en ole kiinnostunut siitä, mitä lapsen kehitykselle aiheutuu/merkitsee oma huone tai sen puute. Tarkastelukulmani ei ole myöskään selvittää, mitä lapsen huoneessa "kuuluisi" olla. Sen sijaan olen kiinnostunut siitä, miten lapset itse - tässä ja nyt - kokevat huoneen, mikä koetaan tärkeäksi ja mikä häiritseväksi. Olen siis pyrkinyt "uuden" lapsuustutkimuksen tavoin kysymään "mitä lapset tekevät, ei mitä heidän tulisi tehdä" (Bardy 1990, 11).

Kolmantena teemanani on tutkia omaa huonetta siihen "kiinnittymisen" kannalta. Perhe ja koti koetaan lapsen "luonnolliseksi" ympäristöksi, jonka merkittävän osan oma huone muodostaa. Oma huone on osa sitä sosiaalista ympäristöä, jossa lapsen identiteetti muodostuu, ja johon sukupolvien väliset suhteet vaikuttavat. Lasten oma huone on osa perheen kotia, se on yksityinen ja yksilöllinen kollektiivissa (kodissa).

Viimeisenä teemana olen tutkinut oman tilan hallintaa. Sukupolvisopimus raamittaa täysi-ikäisten ja ala-ikäisten välisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Mutta lapset konstruivat myös itse omaa elämäänsä; he ovat aktiivisia sosiaalisia toimijoita. Kuka päättää lasten huoneiden asioista, esimerkiksi sisustuksesta ja siivouksesta? Onko oman tilan hallinta lapsilla vai vanhemmilla?

Miksi sitten 10-vuotiaat? Halusin tutkia, joko heillä huonekulttuuri esiintyy vahvana, kuten esimerkiksi murrosikäisillä tytöillä (esim. Sörensen 1986, 35-37). Kymmenvuotiaat eivät ole enää "pikkulapsia", vaan lähestyvät jo lapsuuden ja nuoruuden välissä olevaa varhaisnuoruuden vaihetta. Murrosikään liittyvät henkiset ja fyysiset muutokset ovat aluillaan. Sinikka Aapolan (Aapola 1991, 11) tutkimuksen mukaan useimmat varhaisnuoret ovat vielä melko kiinnittyneitä perheeseen. Kymmenvuotiaat kuuluvat myös ns. keskilapsuuteen (noin 7-12-vuotiaat) ja tämän ikävaiheen lapset ovat

Harriet Strandellin (1995a, 31) mielestä tutkimuksissa jossain määrin väliinputoajia: heitä ei enää sisällytetä pikkulapsiin mutta he eivät toisaalta myöskään kuulu vielä nuorison piiriin.

2 LAPSUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

Lapsuudella ja sen tutkimuksella on pitkät lääketieteelliset, psykologiset ja pedagogiset perinteet. Nämä "lapsitieteet" ovat luoneet kuvan lapsuudesta yksilöllisenä kehitysvaiheena ja siirtymisenä vähitellen aikuisuuteen. (Prout & James 1990, 9-10). Tutkittaessa lapsuuden yhteiskunnallisuutta tarkastellaan kehitystehtävien sijasta lapsiväestön erityistä aikuisista poikkeavaa asemaa yhteiskunnan rakenteissa. Lapsuudella on yhteiskunnassa vakituinen paikkansa, vaikka sen yksittäiset jäsenet vaihtuvat. Lapsuuden yhteiskunnallinen perusta ohjaa erilaisten ja erilaisissa oloissa elävien lasten kokemisen maailmoja ja toiminnan mahdollisuuksia. (Alanen & Bardy 1990, 9.)

Yksittäisiä lapsia ajatellessa voidaan todeta, että osa lapsuudesta on täysin ainutlaatuista, koska jokaisella lapsella on myös oma persoonallinen kokemusmaailmansa ja historiansa. Lapsen elämän kontekstisidonnaisuus merkitsee sitä, että lapsuus on sidoksissa yhteiskunnallisiin tapahtumiin ja kehitykseen. Se on näin muuttuvaa ja uudistettavaa yhteiskunnallisen kehityksen myötä. (Lahikainen ym. 1995, 30.) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä on vielä enemmän muiden ryhmien kuin lasten tekoa (Alanen 1988, 241).

Vakiintunut käsitys lapsuudesta vain yksilöllisenä ja perheeseen kytkeytyvänä siirtymävaiheena on kuitenkin juurtunut syväälle. Lapsuuden tutkimuksen uudet

yhteiskunnalliset näkökulmat pyrkivät paikantamaan ja tuomaan esille vallitsevia lapsuusmääritelmien vääristymiä; vanhat paradigmat ja diskurssit alkavat horjua. Lapsuuden määrittelyä eli sitä millaiseksi käsitämme lapsen ja lapsuuden elämänvaiheena ovat hallinneet muun muassa seuraavat vinoutuneet käsitykset:

1. Lapsuuden "toiseus" - lapsuus suhteessa aikuisiin. Tämän määritelmän mukaan lapsi ja aikuinen nähdään toisensa poissulkevana; jos olet lapsi, et ole aikuinen. Lapsi on kaikkea, mitä aikuinen ei ole ja päinvastoin. Erilaisena lapsi on yhteiskunnassa "Toinen". Lapsuudesta tulee tällöin aikuisuuden vastakohta ja lapsen erilaisuus kaipa selitystä eikä päinvastoin. (Jenks 1982, 14-15.)

2. Negatiivinen määrittely: lapsena oleminen on tulemista joksikin toiseksi. Lapsi määritellään sen kautta mitä hän ei vielä ole. Tällöin lapsi nähdään epäkypsänä, irrationaalisena ja riippuvaisena; aikuinen puolestaan kypsänä, rationaalisena ja riippumattomana (Prout & James 1990, 12-13). Lapsuudelle sinällään ei anneta positiivista merkitystä.

3. Lapsuus välivaiheena. Lapsuus määritellään "ei-vielä" -tilana (Jenks 1982, 9-10), kehitysmatkana aikuisuuteen. Lapsuus nähdään valmistautumisena aikuisuuteen yhteiskunnan "odotushuoneissa" - kodissa, päivähoitossa ja koulussa (Alanen & Bardy 1990, 11). Perustuu käsitykseen lapsuudesta kasvun ja kehittymisen ohimenevänä vaiheena yksilön biografiassa (Alanen 1988, 238).

4. Lapsi kasvatuksen kohteena. Lapsi on passiivinen sosiaalistettava, huollon ja suojelun kohde. Pidentynyt kasvatuksen ja koulutuksen elämänvaihevaihe kannattelee yhä kasvavaa joukkoa aikuisia (Bardy 1992, 68). Lapsuus on professionaalistunut; lapsuudesta on tullut aikuisten ammatti.

5. Huolinäkökulma lapsuuteen. Lapsuus ja lapset nähdään uhreina ja uhkina. Lapset ovat suojelun kohteita aina sentimentalisointiin asti (Bardy 1988, 28). Lapsuuden trivialisointi merkitsee myös lapsuuden "söpöttelyä", sitä, että lasta ei tarvitse ottaa vakavasti (Marin 1990, 72). Uhkanäkökulma kiinnittää huomiota etenkin lasten häiritsevään käyttäytymiseen - kaikkeen sellaiseen, mikä rikkoo aikuisten luomaa järjestystä (Marin 1990, 71).

2.1 Lapsuuden historiallinen konstruointi

Lapsuus on historiallinen ilmiö. Sen pituus on vaihdellut ja vaihtelee yhä kulttuurista toiseen. Samoin sen yhteiskunnallinen paikka ja siihen liittyvät merkitykset vaihtelevat. Keskustelu lapsuuden yhteiskunnallisuudesta on antropologien ja historiantutkijoiden aloittamaa. (Alanen & Bardy 1990, 9-10.)

Philippe Ariès, Lloyd deMause ja Neil Postman ovat kukin luoneet lapsuuskertomuksen, jotka ovat keskenään ristiriitaisia, mutta kuten Alanen ja Bardy (Alanen & Bardy 1990, 10) toteavat: "Taantumisen, edistyminen ja häviäminen voivat koskettaa yhtäaikaan lapsuutta sen eri puolilta. Se, mitä näkee, riippuu lapsuuden tarkastelukulmasta." (Kyseistä kolmijakoa ovat käyttäneet mm. Lahikainen & Strandell 1988 ja Alanen & Bardy 1990)

2.1.1 Philippe Ariès ja lapsuuden "keksiminen"

Lapsuuden sosiaalinen luonne ja siinä tapahtuneet historialliset muutokset ovat parin viime vuosikymmenen aikana olleet erityisen kiinnostuksen kohteina. Ensimmäisen ja

tunnetuimman tutkimuksen lapsuuden historiasta on kirjoittanut ranskalainen sosi-
aalihistorioitsija Philippe Ariès (1962). Hänen tutkimustensa keskeisenä tuloksena oli
lapsuuden "keksiminen", lapsuuden historiallisen alun toteaminen. Väittämänsä
lapsuuden historiallisuudesta Ariès perusti lähinnä havaintoihin lasten esiintymisestä
keskiajan kirjallisuudessa ja maalaustaiteessa.

Arièsin tutkimuksen (Ariès 1962, 128) mukaan keskiajan yhteiskunnassa ei esiintynyt
tietoisuutta lapsuudesta omana aikuisuudesta poikkeavana elämänvaiheena.
Lapsessa ei tunnistettu mitään erityislaatua, pientä kokoa ja vähäistä fyysistä voimaa
lukuunottamatta, eikä lapsiin siksi siis tarvinnut soveltaa minkäänlaista
erityiskohtelua. Lapsi oli luonnollinen osa aikuisten arkipäivää ja elämää. Lapsuus ei
ollut sidottu ikään, vaan lapsi oli "lapsi" kunnes "aikuistui" ja aikuisuuden saavutti vain
riippumattomuudella vanhemmista. Lapsuus katsottiin vaiheeksi, joka olisi nopeasti
ohi ja unohdettu.

Arièsin pääväittäjä on, että lapsuus ei ole luonnollinen ilmiö, vaan
kontekstisidonnainen modernin yhteiskunnan inventio (Ariès 1962, 128). Vasta 1600-
luvulla lapsiin ja nuoriin alettiin kiinnittää erityistä huomiota. Arièsin mukaan muutos
lapsiin kohdistuvissa asenteissa tapahtui ydinperhe- ja koulutusideologian saadessa
merkittävän aseman teollistumisen myötä. Muutokset ilmenivät muun muassa töiden,
ajanvietteiden, lastenvaatteiden ja leikkien erilaistumisessa ja eriytymisessä. (Ariès
1962, 47-57.)

Arièsin huomio keskiajan puuttuvasta lapsikäsituksesta on Arlene Skolnickin
(Skolnick 1987, 360) mielestä myös harhaanjohtava; keskiajalla ei ollut vain
puuttuvaa lapsikäsitystä vaan myös puuttuva aikuiskäsitys. Toisin sanoen keskiajalla
ikä ei ollut tärkeä tekijä määritettäessä yksilön roolia yhteiskunnassa. Arièsia on
arvosteltu myös siitä, että hän teki liian suppean aineiston perusteella liian pitkälle

meneviä johtopäätöksiä. Kriitikistä huolimatta Arièsin teos on yhä merkityksenkäs, koska juuri Ariès ensimmäisenä kiinnitti huomiota lapsuuteen kulttuurisena ilmiönä (Alanen 1992, 8).

2.1.2 Lloyd deMause ja lapsuuden historialliset vaiheet

Eräänä Arièsin teorian arvostelijana on esiintynyt amerikkalainen psykohistorioitsija Lloyd deMause. Hänen mukaansa lapsuus on aina ollut olemassa, eikä sitä suinkaan ole Arièsin väittämän mukaan "keksitty". Lapsuus ei deMausen (deMause 1974, 51) mukaan ole aina ollut samanlainen, vaan on muuttunut vaiheittain. Lapsuuden historia on hänen mukaansa painajainen, joka vasta viime vuosina on alettu tajuta. Mitä pidemmälle menemme ajassa taaksepäin, sitä vähemmän lapsista on huolehdittu ja sitä enemmän lapsia on hylätty, peloteltu, seksuaalisesti hyväksikäytetty ja jopa julmasti surmattu. Tämä on hänen mukaansa aiheutunut aikuisten kyvyttömyydestä vastata lasten fyysisiin ja psyykkisiin tarpeisiin. (emt., 1-3.)

Historioitsijat ovat deMausen (emt., 2-3) mielestä kiinnittäneet huomioita historian yleisiin eikä yksityisiin tapahtumiin, ja näin jättäneet tutkimatta, mitä on tapahtunut sotakenttien ulkopuolella sijaitsevilla kodoilla. DeMausen (emt., 51-52) kehittämä teoria kuvaa aikuisten ja lasten välisten suhteiden historiallista kehittymistä. Hänen mukaansa lapsen merkityksen käsittämisen jälkeen on lapsuuden ymmärtäminen kehittynyt nopeasti positiiviseen suuntaan.

Arièsin ja deMausen käsitykset lasten nykyisestä elämäntilanteesta ovat ristiriitaisia; minkä deMause katsoo lasten aseman kehitykseksi, näkee Ariès päinvastoin taantumukseksi. DeMausen (deMause 1974, 52) mukaan nykypäivän lapset elävät maailmanhistorian toistaiseksi onnekkainta aikaa, he saavat osakseen erityiskohtelua,

huolenpitoa ja suojelua. Aikuiset ovat myös kykeneviä kannustavaan vuorovaikutukseen lasten kanssa. Ariés (Ariés 1962) sitä vastoin painottaa, että lapsuus syntyi sijoittamalla lapset perheen, naisten ja kasvatuksen piiriin ja marginalisoimalla lapset muusta yhteiskunnasta, johon he ennen elimellisesti kuuluivat. Tämä merkitsi aikaisemman autonomian ja vapauden vähenemistä ja kasvavaa riippuvuussuhdetta aikuisiin. Vaikka molempia on syytetty liiallisesta moralisoinnista, kuvaavat nämä erilaiset näkemykset modernin lapsidiskurssin ambivalenttia luonnetta yleisemminkin (Engelbert 1994, 285).

Ristiriidoista huolimatta Arièsin ja deMausen teoriat ovat myös yhteneviä. Molemmissa kertomuksissa lapsuus ymmärretään yhteiskunnallisesti määräytyväksi ilmiöksi, jonka alkupiste ja kehityskulku voidaan kuvata (Alanen & Bardy 1990, 10). DeMausen lapsuuden vaiheiden ja Arièsin lapsuuden "keksimisen" vertaaminen osoittaa, että he myös ajoittavat lapsuuden luonteessa tapahtuvan muutoksen, tai keksimisen, samaan aikaan, 1600 - 1700-luvuille.

2.1.3 Neil Postman ja lapsuuden katoaminen

Amerikkalaisen mediatutkija Neil Postmanin kertomus lapsuudesta väittää, että lapsuuden aika olisi jo katoamassa. Hänen mukaansa (Postman 1982, 28) lapsuuden käsitteen syntyminen edellytti muutosta aikuisten maailmassa. Uusi aikuisuus määriteltiin niin, etteivät lapset enää kuuluneet tähän ryhmään, ja kun lapset "karkotettiin" aikuisten maailmasta, syntyi lasten oma maailma - lapsuus. Kirjapaino- ja lukutaito loivat Postmanin (emt., 59) mukaan lapsuuden ja samalla myös nykyaikaisen aikuiskäsityksen.

Lapsuuden katoamisen eräs syy on Postmanin mielestä lisääntynyt ja kaikkialle yltävä massamedia, jonka esittämän informaation saatavuutta ei ole eritelty eri ikäryhmille. Sähköisten viestinten on myös mahdotonta pitää mitään salassa, ja ilman salaisuuksia ei Postmanin (emt., 88) mukaan voi olla lapsuuttakaan. Raja aikuisten ja lasten maailmojen välillä hämärtyy aikuiselämän ilmiöiden tunkeutuessa lasten maailmaan. Nykyisen mediayhteiskunnan aikana on hänen mielestään enää vain kolme elämänvaihetta; toisessa päässä on varhaislapsuus, toisessa vanhuus ja näiden välissä on "aikuislapsuus" (emt., 108-109). Lasten kieli, käyttäytyminen, asenteet ja jopa rikokset alkavat muistuttaa yhä enemmän aikuisten malleja (emt., 130-131).

Panu Pulman (Pulma 1992, 54-55) mielestä postmanilainen väite lapsuuden lyheneemisestä ja katoamisesta on ristiriitainen; olemme päinvastoin siirtyneet aikaan, jolloin lapsen vajaavaltaisuuden eli epäitsenäisyyden aika on lapsilla koko ajan pidentynyt. Esimerkiksi itsenäistyminen ja kotoa muuttaminen on vaikeutunut taloudellisten seikkojen ja työttömyyden vuoksi. Postmanilainen näkökulma on myös nähtävä osana vallitsevaa käsitystä lapsista aikuisten vääränlaisen toiminnan (mm. pahoinpitelyn ja laiminlyönnin) uhreina. Ylikorostunut huolinäkökulma johtaa helposti sekä syyttelyyn ja syntipukkien etsintään että lasten aseman liioiteltuun sääliittelyyn. (Marin 1990, 71.)

2.2 Moderni lapsuus

Modernin yhteiskunnan syntyminen ei ole vaikuttanut pelkästään aikuisiin - myös lasten elinpiirit ja elämä on kokenut suuria mullistuksia uuden teknologian ja muuttuneiden olosuhteiden myötä. Kaupungistuminen ja kaupunkimainen elämäntyyl

on vaikuttanut myös lasten elämäntyyleihin, vaikka usein tuntuu, että tutkimuksissa modernin yhteiskunnan murroksista on lapset unohdettu marginaaliin.

Puhuttaessa nykyaikaisesta lapsuudesta puhutaan siitä lapsuudesta, joka on syntynyt kaupunkimaisessa ympäristössä ja jolle on ominaista sekä aikuisten että lasten elämän hajautuminen paikallisesti useille eri toiminta-alueille (Lahikainen & Strandell 1988, 10-11). Elämä kaupungissa tarjoaa myös lapsille runsaasti kehitystä edistäviä tekijöitä, mutta myös uudenlaisia houkutuksia ja vaaroja vaatien kykyä tehdä päätöksiä jo varhaisesta lapsuudesta alkaen (Lahikainen ym. 1995, 71). Aikuisten ehdoilla rakennettu kaupunkiympäristö erottaa aikuisten ja lasten maailmat ja toimintaympäristöt toisistaan. Aikuiset toimivat keskenään työpaikoillaan, omissa yhdistyksissään ja harrastuksissaan. Lapset puolestaan päivähoitossa, kotipiirissä tai erikseen lapsia varten luoduilla leikkipaikoilla, lapsijärjestöjen tilaisuuksissa tai päiväkerhoissa. (Sarras 1994, 39.)

Moderni lapsuus on monin sitein yhteydessä kansakunnan ja valtion kehitykseen. Valtaosa lapsuutta koskevista taloudellisista ja poliittisista järjestelyistä ja lasten instituutioista on rakentunut valtion puitteissa. (Alanen & Bardy 1990, 13.) Tämän päivän lapsuus on institutionalisoitunut ja ikävakioitu (Strandell 1995b, 7-8). Lapsuutta on yhä enemmän alettu pitää valmistautumisena aikuisuuteen, eräänlaisena yhteiskunnan "odotushuoneena", jossa lasten tehtävänä on hankkia niitä tietoja ja taitoja, jotka ovat myöhemmin tarpeellisia aikuisten yhteiskunnassa menestymiseen (Alanen & Bardy 1990, 11). Moderni lapsuus on myös muita elämänvaiheita laajemmin erilaisten ammattilaisten ympäröimä vaihe. Syntymästään lähtien lapsi on erilaisten hoivan (neuvola, päivähoito, lastenkodit jne.) ja koulutuksen instituutioiden piirissä (Strandell 1995a, 12).

"Noin sadassa vuodessa kansakunta on pääpiirteissään saattanut päätökseen modernin lapsuuden paikantamisen, niin aineellisessa kuin mentaalisessakin mielessä. Lapset on irrotettu työstä ja sijoitettu perheeseen, kouluun ja päivähoitoon. Näiden ympärille on vakiinnutettu terveyttä, kasvua ja kehitystä tukevia ja kontrolloivia palveluja. Lasten jokapäiväiset elämisen paikat on lakisääteisestikin institutionalisoitu." (Alanen & Bardy 1990, 59.)

Tämä vuosisadan mittainen kehitys kiteytyy sukupolvijärjestelmässä, jolla lapsuuden ja aikuisuuden väliset yhteiskunnalliset suhteet on järjestetty (Bardy 1992, 67).

2.2.1 Familialisointi - lapsuuden perheistäminen

Perhe on lasten tuottamisen ja ylläpitämisen tärkein yhteiskunnallinen järjestely. Lapsuus yksilön elämänvaiheena kiinnittyy perhesuhteisiin ja lapsuus elämän ensimmäisinä vuosina on merkittävästi perhelapsuutta. Länsimaiset hyvinvointivaltiot nojaavat sekä kansalaisten arkielämän että riittävän väestöpohjan turvaamisen osalta perheeseen. Pieni, intiimiin parisuhteeseen perustuva, lapsikeskeinen "ydinperhe" on historiallisesti suhteellisen nuori. Moderni pienperhe vakiinnutti sen uuden lapsuuden maailman, joka on perustana myös yhä uusille sosiaalisille konstruktioille kuten "äitiydelle" ja lastenhoidon- ja kasvatuksen professioille. (Alanen 1994, 24-27.)

Suomalaisten lasten arjen keskeisen elämänpiirin muodostavat koti ja perhe. Lapset myös elävät alkuperäisperheissään kauemmin kuin ennen; koulunkäynti jatkuu pidempään ja taloudellinen riippumattomuus saavutetaan myöhemmin. (Alanen & Bardy 1990, 33.) Lapsuuden perheistämisen seurauksena lasten vanhempia koskevat elämäntapahtumat ja muutokset koskettavat myös perheen lapsia, esimerkiksi aikuisten työhönsä ja vapaa-aikansa käyttämä aika, työpaikan ja paikkakunnan muutokset, avioerot jne (Lahikainen & Strandell 1988, 10-11).

Perhe on lapsen pienoisympäristö, ja myös ensimmäinen ympäristö, jossa lapsi kohtaa ulkomaailman. Perheenjäseniin muodostuvat ensimmäiset ihmissuhteet ja siellä asetettuihin vaatimuksiin joudutaan usein sopeutumaan. Perhe yhteiskunnallisena instituutiona on tärkeässä asemassa vaikuttaessaan lapsuuden muodostumiseen ja välittäessään yhteiskunnallisia muutoksia lapsen elämään. (Lahikainen ym. 1995, 78.) Lapsuus ei ole kuitenkaan pelkkää perhelapsuutta - perhe ei ole lasten ainoa eikä aina edes tärkeinkään toiminta-areena eikä perhe myöskään ole lapsen ja yhteiskunnan ainoa yhdysside. Lasten omien instituutioiden kautta lapset ovat vuorovaikutussuhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ilman perhettään. Lapset toimivat myös ikätovereidensa piirissä luomalla ja ylläpitämällä samanikäisten kulttuureja. Lapset liikkuvat myös yhä enemmän tavaramarkkinoilla vaikuttamisen kohteina ja kuluttajina. (Alanen 1994, 17-18.)

Muutokset ravistelevat myös ydinperhettä. Vanhempien avioliittoon perustuva lasten ja vanhempien muodostama ydinperhe ei ole enää ainoa hyväksytty perhemuoto vaan avoliitot, yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja avioerotkin kuuluvat ilman jyrkkiä arvostuseroja nykyisen perhe-elämän ilmiöihin. (Lahikainen ym. 1995, 79; Alanen 1994, 23.)

2.2.2 Skolarisointi - koululapsuus

Koulu on perheen rinnalla toinen modernia lapsuutta määrittävä instituutio. Koulunkäynnin yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut ja sen "ote" lapsuudesta on sekä pidentynyt että syventynyt (Skolnick 1987, 355-358). Lapsuuden skolarisointi siirsi lapset kouluihin, mutta se ei suinkaan tehnyt heistä työttömiä. Lasten suorittaman koulutyön yhteiskunnallinen merkitys on kuitenkin jäänyt työn arvoa ja arvostusta koskevan keskustelun ulkopuolelle ikäänkuin vain kouluissa palkallisena tehty

työ ansaitsisi työn arvon. Näkymättömäksi jää se, että lapsuus edellyttää lapsiltakin uhrauksia. (Alanen & Bardy 1990, 47.)

Koululapsuus organisoii tehokkaasti lasten arkea, ajankäyttöä ja toimintaa. Valtaosa kotimaisesta koulututkimuksesta kohdistuu opettamiseen ja oppimiseen, koulun oppimateriaaliin ja opetusmenetelmiin sekä opetussuunnitelmiin. (Alanen & Bardy 1990, 47-48). Koulunkäynnin kokemuksellinen puoli oppilaille samoin kuin koulun merkitys lasten arjessa on jäänyt tutkimuksissa hallinnollisten ilmiöiden tarkastelun varjoon (Marin 1980, 14). Koulutyötä on tutkittu, mutta kohteena on ollut yleensä vain aikuisten koulutyö ja sen eri puolet kuten opettajien työtaakka, tyytyväisyys ja työmotivaatio. Koulututkimuksen keskittyminen aikuisiin vahvistaa käsitystä siitä, että koulu on ensisijaisesti aikuisten, ei lasten työpaikka. (Alanen & Bardy 1990, 48.)

Lasten työskentelyolosuhteita koulussa voitaisiin seurata ja tutkia samansuuntaisesti kuin aikuisten työoloja. Aikuisten tutkimuksiin sisältyy muun muassa työn yksitoikkoisuutta, fyysistä ja psyykkistä rasittavuutta, viikottaista työtuntimäärää, viihtyvyyttä ja tyytyväisyyttä koskevia kysymyksiä. Samoin lasten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia voitaisiin myös selvittää. (Strandell 1995a, 24.)

2.2.3 Päivähoito

Kolmas nykylasten arjen määrittäjä on päivähoito, joka kuuluu jo lähes joka toisen alle kouluikäisen lapsen arkipäivään. Palkkatyön siirtyminen kotitalouden ulkopuolelle on päivähoidon yhteiskunnallinen alkujuri. Päivähoidon tarve on seurausta työnjaosta ja on osa työvoimapolitiikkaa. Päivähoito organisoii sukupuolten ja sukupolvien välisiä suhteita ja asemia; se on tasoittanut naisten mahdollisuuksia

osallistua palkkatyöhön ja lisännyt samanikäisryhmien merkitystä alle kouluikäisten lasten arjessa. (Alanen & Bardy 1990, 51.)

Huoli lasten kehityksestä on ollut peruste sekä päivähoitoa vastaan että sen puolesta. Päivähoitoa rakennetaan eri aikuisryhmien välisissä kamppailuissa ja neuvotteluissa. Päivähoito on siinä määrin aikuisten asia, että jopa asiakkaina pidetään vanhempia, vaikka lapset viettävät siellä päivänsä. (Alanen & Bardy 1990, 51-55.) Päivähoitotutkimus on keskittynyt paljolti pedagogisten kysymysten ja käytännön toiminpiteiden suunnitteluun ja tutkimiseen. Sen sijaan on kiinnitetty vain vähän huomiota esimerkiksi päiväkotiin sosiaalisena ympäristönä, lasten viihtymiseen ja osallisuuteen.

Päiväkoti on eristetty maailma, jossa välittyy vain palasia aikuiselämän realiteeteista. Samalla se kuitenkin tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden yhdessäoloon samanikäisten lasten kanssa. Päiväkodin päivä on lapselle pitkä; ääritapauksissa se vie lähes kaiken lapsen valveaikaajasta. Päiväkodin päivä on myös vahvasti ennalta järjestetty ja ohjelmoitu. Päiväkodin kautta lapsi alkaa liittymisensä "yhteiskunnalliseen työnjakoon", jossa vallitsevat osittain toisenlaiset säännöt ja odotukset kuin mitä hän on omaksunut kotoaan. (Lahikainen & Strandell 1988, 107-115.)

Useimmat lapset saavat nykyään kokemuksia useista eri hoitomuodoista ennen kouluikää. Yksittäisen lapsen "päivähoitouraan" kuuluukin usein kodista perhepäivähoitoon ja sieltä päiväkotiin siirtyminen. Tämä merkitsee lapsen sosiaalisten suhteiden asteittaista laajenemista. Yhä useampia henkilöitä, lapsia ja aikuisia, tulee mukaan, ja roolien ja suhteiden verkostot monimutkaistuvat. Mutta muutokset aiheuttavat myös ihmissuhteiden ja tuttujen käytäntöjen katkeamisia. (Lahikainen & Strandell 1988, 98-102.)

Päiväkoti on monimutkainen näyttämö, jossa lasta ympäröivät muut lapset, lukuisat käynnissä olevat toiminnot ja henkilökunta. Lapset ovat jatkuvassa sekä fyysisessä että sosiaalisessa liikkeessä. He vaihtavat seuraa tai keskustelukumppania, siirtyvät toiminnoista toiseen, sisältä ulos ja päinvastoin, päiväohjelman mukaisesti. Lasten sosiaalinen kanssakäyminen päiväkodissa muistuttaa "cocktail-kutsuja"; kummassakin on samantyyppistä sosiaalisen pelin logiikkaa. Päiväkoti on monimutkainen maailma lapselle ja se asettaa hänelle erilaisia haasteita. (Strandell 1994, 108-109.) Strandellin (emt., 109) tutkimuksen mukaan lapset eivät kuitenkaan ajailehti päättämättöminä ympäri, eivätkä ole pelkästään henkilökunnan ohjauksen armoilla, vaan omilla ohjaamisen välineillä he luovivat eteenpäin suunnitellen päiväänsä ja tekemisiään, organisoiden tilanteita ja toimintaa - olemalla aktiivisia sosiaalisia toimijoita.

2.3 Lasten asema yhteiskunnassa

Nykypäivän yhteiskunnassa on Jens Qvortrupin (Qvortrup 1995, 1-2) mielestä yllättävän laajalle levinnyt yhteisymmärrys lapsista "taakkana"; materiaalisin termein lapset eivät ole vain taloudellinen rasite perheen budjetissa, vanhempien ajan kuluttajina ja urakehityksen uhkina, vaan myös rasite yhteiskunnallisille resursseille. (myös mm. Skolnick 1987, 360.) Jo huoltorasite-käsite on paljastava; aikuisyhteiskunnan näkökulmasta lapsiväestö on taloudellinen taakka.

Qvortrupin (Qvortrup 1995, 13-19) mielestä modernin yhteiskunnallisen lapsuuskeskustelun virheellisyyksiä on muun muassa koulunkäynnin pitäminen kansantaloudellisesti arvottomana. Koulunkäynnin vaikutukset kansantalouteen ilmenevät vasta koululaisten siirryttyä työelämän pariin. Nämä "palkinnot" jäävät kuitenkin monelta saavuttamatta työttömyyden, kotiäitiyden, vääränlaisen

koulutuksen tai muiden vastaavien seikkojen vuoksi. Koululaiset ovatkin hänen mielestään ainoa ihmisluokka yhteiskunnassa, joka on pakotettu työhönsä ja joka ei saa siihen käyttämästään ajasta välitöntä taloudellista korvausta.

David Oldmanin (Oldman 1994b, 44) mukaan aikuisia ja lapsia voidaan pitää muodostettuina luokkina, jotka ovat olemassa taloudellisina vastapuolina toisilleen. Dominoivalla luokalla (aikuiset) on mahdollisuus käyttää hyväkseen alempaa luokkaa (lapset) taloudellisesti. Vanhemmat kontrolloivat "aikuistumisen" prosessia ja tässä on Oldmanin (emt., 45) mukaan sen taloudellinen merkitys. Lapset "luovat" lapsityötä ("childwork"), työtä jota tekevät aikuiset lasten aktiivisuuksien organisoimiseksi ja kontrolloimiseksi. Lapsityössä lapset ovat muiden suorittaman työn (palkatun tai palkkaamattoman) objekteja. Mutta samaan aikaan lapsi on kuitenkin aktiivinen subjekti: on siis kysymys lapsen aktiivisuudesta, lapsen omasta työstä ("children's work"), joka muodostuu aikuisen työvoiman objektiksi. Lapsityö on lapsen alentamista psykologiseksi tai pedagogiseksi objektiksi, joka on "tulemista joksikin" eikä "olemista jonakin".

Ns. työelämä sulkee lapset muodollisesti ulkopuolelleen eikä siis tarjoa lakisäädösten nojalla lapsille yhteiskunnallisia asemia, joissa toimia. Sen seurauksena lapsilla ei ole edustusta myöskään valtion ja markkinoiden kosketuspinnassa toimivissa korporatiivisissa järjestöissä. Ainoa markkinoiden lapsille tarjoama asema on kuluttajana. (Alanen & Bardy 1990, 14.) Virhe ei niinkään ole lasten kyvyttömyydessä, vaan vallitsevassa käsityksessä lapsuuden luonteesta; lasten ei sallita eikä uskota olevan kykeneviä tai edes halukkaita ajamaan omia asioitaan (Alanen 1992, 4-5).

Lasten työelämästä poistaminen teki lapsista taloudellisesti "arvottomia". Lainsäädäntötoimien tarpeellisuutta lasten suojelemiseksi tehdastyöltä puolustettiin, mutta

varsinaiseen lainsäädäntöön päästiin vasta sitten, kun lapsityövoimalla ei tehdasteollisuudessa ollut enää suurta taloudellista merkitystä. Lasten joutilaisuus eli kaduilla "vetelehtiminen" näyttääkin olleen meillä lapsityövoimakysymyksen pääasiallinen virittäjä (Pulma 1987,57-59). Julkinen huoli lasten palkkatyöstä olikin todellisuudessa tarve saada lapset kouluihin. Siihen viittaa sekin, että lasten palkkatyön arvostelussa ohitettiin kokonaan lasten enemmistö eli maaseudulla ja maataloilla työn maailmassa elävät ja ahertavat lapset. (Alanen & Bardy 1990, 14.) Suhtautuminen lasten työssäkäyntiin on ollut Anne Solbergin mielestä (Solberg 1994, 41) myös ambivalenttia: yhtäältä lasten ja työn erottaminen nähdään positiivisena kehityksenä; nykyajan lapset on vapautettu työn taakasta, ja toisaalta negatiivisena; lapset on erotettu "todellisesta" osallistumisesta yhteiskuntaan.

Lasten ongelmat ja häiriöt ovat olleet keskustelujen kohteena, jopa siinä määrin, että voidaan kysyä, onko lapsuudesta sinällään tullut ongelma? Julkisessa keskustelussa lapset ovat esiintyneet sekä uhreina että uhkina. (Qvortrup 1993.) Lisäksi lasten ongelmien ympärillä on enemmän asiantuntijoita kuin aikaisemmin; lapsuudesta ja lasten häiriöistä on tullut monen aikuisen ammatti. Lapsiväestön "todellisia" riskejä ja ongelmia onkin yhä vaikeampi erottaa paljon puheen alta. Lapset itse eivät osallistu näiden ongelmien määrittelyyn; mahdollisesti lapset itse määrittelisivät näitä ongelmia toisin kuin aikuiset. (Alanen & Bardy 1990, 25.)

Yk:n lapsen oikeuksien sopimus vuodelta 1989, jonka Suomi ratifioi vuonna 1991, laajentaa lasten oikeuksia suojelun kohteista itsenäisiksi toimijoiksi ja kajoaa näin lasten ja aikuisten väliseen valtasuhteeseen. Lapsille on ensimmäistä kertaa myönnetty aikaisemmin vain aikuisille kuuluneita oikeuksia kuten mielipiteen, ajatuksen, omantunnon, uskonnon, kokoontumisen ja yhdistymisen vapaudet. Lasten mielipiteet ja toiveet häntä koskevissa asioissa on selvitettävä ja otettava huomioon jo lainkin mukaan. Käytännössä tämä ei kuitenkaan aina toteudu, esimerkiksi lastensuojelun

sosiaalityön käytännöissä (ks. mm. Puustinen-Korhonen 1994). Marjatta Bardy (Bardy 1990, 12) toteaaakin, että meiltä puuttuu vielä sellainen työtottumus, että lapsi olisi mukana yhtä arvokkaana ja tärkeänä kuin tilanteeseen liittyvät aikuiset. Oikeudet osallistumiseen eivät ole kuitenkaan ristiriidassa huolenpidon kanssa, päinvastoin (Bardy 1994, 130). Mikäli lapsen oikeuksien sopimuksen vapausoikeudet toteutuvat, aikuisuuden ja lapsuuden välinen valtasuhde muuttuu. Alaikäisten oikeudet laajenevat myötämääräämiseen perhettä laajemmissa yhteyksissä: alaikäisetkin lähestyvät kansalaisen asemaa. (Alanen & Bardy 1990, 66.)

Yhteiskunnallisessa ajattelussa on lasten hyvinvointia pidetty perhepoliittisena kysymyksenä ja kyseenalaistamatta on oletettu, että lapsiperheiden tukeminen automaattisesti koituu lasten hyväksi (Lahikainen ym. 1995, 21). Voimavarojen uusjaosta käydään taisteluja ja neuvotteluja. Lapset ovat tulleet viimeisenä väestöryhmänä yhteisten voimavarojen jaon piiriin, ja heidän elinolojensa turvaaminen on ehkä helpointa palauttaa osaksi takaisin yksityisyyden (vanhempien) varaan. Näin meneteltäessä syvennetään esimerkiksi lapsiryhmien välistä eriarvoisuutta. (Bardy 1994, 130.) Tutkimusten mukaan lasten ja nuorten osuus köyhien määrässä on viime vuosina kääntynyt nousuun useissa maissa (mm. Sgritta 1994; Pierson 1991). Suomessa Hannele Saulin (Sauli 1992, 99) mukaan lapset ovat suhteellisesti suurin köyhyysrajan alapuolella elävä väestöryhmä, ja lapset kuuluvat noin kaksi kertaa useammin köyhiin kotitalouksiin kuin aikuiset.

3 LAPSUUS SOSIOLOGISESSA TUTKIMUKSESSA

Aina 1980-luvulle asti on lapsuuden tutkimus yhteiskuntatieteissä, ja sosiologiassa, ollut toissijaisessa asemassa. Akateemisen sosiologian ja sosiaalipolitiikan piirissä lasta ei ole juuri nähty eksplisiittisenä tutkimuskohteena. (mm. Solberg 1994, 40-41; Alanen 1992, 1-4; Prout & James 1990, 9; Lahikainen 1988, 4.) Lapsuuden tutkimus, kuten myös muiden marginaaliryhmien; naisten, värillisten, etnisten vähemmistöjen ja Kolmannen maailman väestön tutkimus, oli pitkään empiirisen ja teoreettisen diskursusin ulkopuolella (Alanen 1992, 1-4).

Sosiologiseen lapsuustutkimukseen on vaikuttanut voimakkaasti lapsen kehityksen psykologiset selitysmallit. Lapsen luontoa ja olemusta on siten tulkittu lähtemällä ensisijaisesti liikkeelle kehityspsykologian tarjoamasta tulkintakehyksestä, joka on myös antanut raamit ns. oikealle ja luonnolliselle lapsuudelle. Kehityspsykologian johtoajatuksena toimii käsitys luonnollisesta kasvusta sekä kehityksestä yksinkertaisesta ja epärationaaliseen (lapsuus) kompleksiseen ja rationaaliseen (aikuisuus). (Prout & James 1990, 10-11.) Sosiologian lisäksi kehityspsykologian näkemykset ovat vaikuttaneet vahvasti myös lapsuuden instituutioiden sosiaalipoliittisiin ja kasvatuksellisiin käytäntöihin (Strandell 1992, 20; Urwin 1985, 165-166).

Sosiologian klassikot eivät teoksissaan juurikaan käsitelleet lapsuutta. Lasten, kuten naistenkin, paikka oli kotona; lapsia ei nähty historiallisina subjekteina eikä yhteiskunnan aktiivisina toimijoina. Lasten merkitys nähtiin "inhimillisenä raaka-aineena" ja tulevaisuuden aikuisina. Lapsi oli sosiologiassa tieteellisen tutkimuksen objekti, samanlainen kuin tuntemattomat kansat ja territoriat. Lapsia tutkittiin kuten vieraita kansoja - "villeinä, primitiivisinä ja sivistymättöminä ihmisinä" - oman maan muukalaisina. (Alanen 1992, 12-15.)

Sinänsä ei ole ihme, että klassikot käsittelivät lapsuutta niin vähän, sillä lasten palkkатыöstä poistamisen ja ydinperheen pariin liittämisen jälkeen lapsilla ei juuri ollut painoarvoa teollistuvassa yhteiskunnassa. Lapset kuuluivat nyt perheen ja naisten maailmisiin. Perhe, ja siihen liitetyt kysymykset moraalista, siveellisyydestä ja kunniallisuudesta sen sijaan askarruttivat vuosisadan vaihteen tunnettuja sosiologeja. Esimerkiksi Durkheim ja Simmel kävivät 1800-luvulla vilkasta keskustelua perheestä, useimmiten tosin pääteemojensa sivujuonteina. (Marin 1994, 10.)

Sosiologit ovat Frances Chaput Wakslerin (Waksler 1991, 63-67) mukaan ilman empiirisiä tutkimuksia hyväksyneet aikuisten yleisiä, itsestäänselvyyksinä ("common sense") pidettyjä näkemyksiä lapsista. Sen sijaan, että korostetaan lapsia vähemmän tietävinä ja kokeneina voitaisiin sosiologisessa diskurssissa alkaa hyväksyä ja arvostaa lasten tiedon ja taitojen erilaisia näkökulmia. Sillä myös eri aikuisryhmät suhtautuvat asioihin eri tavoin, riippuen heidän "näköalapaikastaan".

John Hood-Williamsin (Hood-Williams 1990) mukaan valmius hyväksyä lapsuus sosiaalisena konstruktiona ei ole vielä siirtynyt sosiologiseen analyysiin. Hänen mukaansa olemme vasta hyvin alussa lapsuuden sosiaalisten suhteiden tutkimisessa ja lisäksi tiedämme vielä varsin vähän lasten päivittäisestä elämästä koulun ulkopuolella. Postmodernissa yhteiskunnassa lapset eivät ole saavuttaneet postmodernia individualismia, vaan ovat edelleen traditionaalisesti aikuisten kontrollin alaisina.

3.1 Sosialisatioteoria

Sosialisatioteoria on sosiologian valtavirran käsittämistapa, joka joutui kritiikin kohteeksi 1980-luvulla. Sosialisatio on se apuväline, jolla lapsi- ja lapsuusteema

kuitataan yhteiskuntatutkimuksessa ja lokeroidaan paikalleen yhteiskuntateorioiden systematiikkaan. Sosiologian oppikirjat esimerkiksi, sikäli kuin käsittelevät lapsia tai lapsuutta lainkaan, selvittävät ne useimmiten sosialisatiota koskevalla luvulla. Sosialisatiionäkökulma ei kuitenkaan yksin riitä yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen kasvualustaksi. (Alanen 1988, 238.)

Lasta ei ole sosiologisessa tutkimuksessa nähty subjektina, vaan hän on ollut tutkimuksen "mykkä" kohde. Subjektina lapsi puuttuu, koska sosiologialla on vakiintunut tapa operoida aikuisilla toimijoilla ja tuoda lapset mukaan jäännöskategoriana sosialisatiokäsitteen avulla. (Jenks 1982, 14-15.) Juuri sosialisatioteorian avulla kehityspsykologisista selitysmalleista on tullut osa sosiologiaa. Tällainen tutkimus on unohtanut lapsuuden kulttuurisesti pysyvänä tilana tai rakenteena, toimintana tai sosiaalisena kokemismaailmana ja se on keskittynyt vain niihin prosesseihin, joiden avulla lapsi sosiaalistetaan kunnolliseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Strandell 1992, 21.)

Kasvatussosiologi Basil Bernsteinin (Bernstein 1975) mielestä sosialisatiokäsite on pitkälti operoinut "sateenvarjo"-terminä kuvailemalla tutkittavaa aluetta, mutta ei ole tehnyt juuri mitään selittääkseen sitä. Sosialisatio on kuin "musta laatikko, jolle syötetään jotain ja josta tulee ulos jotain", mutta itse prosessia ei tulkita. Myös Ivar Frones kiinnittää huomiota siihen, että sosiologian sosialisatioteoriat eivät keskity sosialisatioprosesseihin sinänsä, vaan käsitteellistävät prosessin lopputuotteesta käsin (Frones 1994, 161). Sosiologian sosialisatioteoriat eivät itse asiassa ole olleet "sosiologisia" eivätkä ole luoneet "mitään uutta", vaan ovat vain lähes kriitikittömästi hyväksyneet ja toistaneet psykologian näkemyksiä (Alanen 1992, 17-19).

Eräs sosialisatioteorian kritisoiija on antropologi Matthew Speier (Speier 1976), joka ei hyväksy sosialisatioteorian käsitystä aikuisten ja lasten välisestä vuorovaikutuk-

sesta. Speierin mielestä lapset eivät ole vain passiivisia sosiaalistettavia, vaan heillä on omat kulttuurinsa omine sääntöineen ja kompetensseineen ja he vaikuttavat yhtä lailla vanhempiinsa kuin nämä heihin. Lasten omat kulttuurit ovat erillisiä aikuisten kulttuureista, vaikka ovatkin läheisessä vuorovaikutussuhteessa aikuisten kulttuureihin. Eivätkä ne ole puolivalmiita tai miniatyyrisiä aikuiskulttuureita - vaan kulttuureita omailla ehdoillaan. Näiden kahden kulttuurin välinen epätasa-arvo pitäisi sen sijaan huomioida; toisella kulttuurilla on valta toiseen kulttuuriin. Sosialisatioteoriassa juuri valta on kuitenkin suljettu näkymättömiin. (Speier 1976, 98-99.) Sosialisatio nähdään traditiona sukupolvelta toiselle, siis vanhemmilta lapsille. Mutta jo lapsuus ikäryhmänä koostuu useista ikäluokista. Niinpä traditiot eivät siirry vain vanhemmalta sukupolvelta nuoremmalle, vaan 12-vuotiailta 10-vuotiaille ja niin edelleen. Kulttuurinen vuorovaikutus on siis paljon kompleksisempaa kuin mitä sosialisatioteoriat usein olettavat. (Frones 1994, 146.)

Kun sosiologiassa perhe ja koulu nähdään usein sosialisatiion perusagentteina, jää lapsi-lapsi -vuorovaikutuksen eli vertaissuhteiden merkitys joko huomioimatta tai se koetaan "negatiiviseksi" sosialisatioksi, joka mitätöi aikuisten hyviä kasvatusaikeita eli sen "oikean" sosiaalisatiion (Lähteenmaa ym. 1990, 2-3). Perhekeskeisessä elämäntyyliissä perhettä pidetään varsinaisena ja tärkeimpänä hyväksyttynä kasvattajana. Vanhemmille lasten ikätoverit ovat usein kontrolloimaton tekijä, joka voi viedä heidän lapsensa huumeisiin tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Frones 1990, 9.) Ei luoteta myöskään siihen, että lasten keskenään keksimässä olisi mitään sosiaalisatiion kannalta hyvää tai tärkeää (Strandell 1994, 104). Kuitenkin modernin yhteiskunnan segmentoituminen on luonut kokonaisia "vertaismaailmoja", jotka ovat tärkeitä näyttämöitä lasten keskinäiselle sosiaaliselle kanssakäymiselle (Lähteenmaa ym. 1990, 2). Aikuiset ovat taipuvaisia pitämään lasten välistä kommunikaatiota epäkypsänä tai jopa häiritsevänä. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on havaittu lasten keski-

näisen kommunikaation olevan jopa monipuolisempaa ja vaihtelevampaa kuin aikuisten ja lasten kesken.(Bardy 1990, 11.)

3.2 "Uusi" yhteiskunnallinen lapsitutkimus

Termi "uusi" lapsitutkimus/lapsuustutkimus kattaa useimpien tieteenalojen piirissä tapahtuneita käännteitä; ne tulevat esiin tavassa problematisoida lasta ja lapsuutta ja asettaa niitä koskevia kysymyksiä. Uusi suuntaus on toistaiseksi pikemmin muotojaan hakeva kuin teoreettisesti yhtenäinen ja vakiintunut. Alan Prout ja Allison James (Prout & James 1990, 8-9) ovat hahmotelleet uuden paradigman piirteitä:

1. Lapsuus on ymmärrettävä sosiaalisena konstruktiona. Sellaisena se tarjoaa selittävän kehyksen elämän ensi vuosien käsitteellistämiseen. Lapsuus (erotettuna biologisesta kypsyttömyydestä) ei ole luonnollinen eikä universaali ilmiö, vaan sen merkitys vaihtelee historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti.
2. Lapsuutta ei voi tarkastella irrotettuna taustamuuttujista kuten luokasta, sukupuolesta tai etnisyydestä.
3. Lasten sosiaaliset suhteet ja omat kulttuurit ovat tutkimuksen arvoisia sinällään, aikuisten näkökulmista ja huolenaiheista riippumatta.
4. Lapset ovat aktiivisia oman elämänsä määrittäjiä ja rakentajia. Lapset eivät siis ole vain yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien passiivisia objekteja.
5. Etnografinen metodologia sallii lapsille aktiivisen roolin sosiologisen aineiston muodostamisessa.
6. Muodostaessaan uutta yhteiskunnallista paradigmaa lapsuudesta, ei sosiologiaakaan voida pitää lapsuuden "neutraalina kommentoijana", vaan lapsuutta osaltaan konstituivana.

Uudessa lapsitutkimuksessa lapsuus on käsitetty kaksijakoisesti. Toisaalta sitä tarkastellaan toiminnallisten ulottuvuuksiensa, toisaalta rakenteellisten ominaisuuksiensa kannalta. Lapsuus voidaan ensinnäkin ymmärtää aktiivisena toimintana ja vuorovaikutuksena. Lapsi nostetaan passiivisen objektin asemasta aktiiviseksi merkityksiä luovaksi subjektiksi. "Uuden" lapsen katsotaan olevan sosiaalisesti aikaisemmin arvioitua kyvykkäämpi, aloitteellisempi ja itseohjautuvampi oman arkielämänsä ja sosiaalisten suhteiden järjestelyssä. (Strandell 1992, 22-23.)

Uuden lapsitutkimuksen kohteena on myös lapsuus rakenteena. Tällöin lähtökohtana on lapset väestöryhmänä, sosio-ekonomisena ryhmänä, vähemmistönä tai luokkana. Tällainen analyysi on tarpeellista, jotta lasten asema yhteiskunnassa ja lapsuus yhteiskunnallisena intressinä ei jäisi aivan näkymättömiin. (Strandell 1992, 23.)

Lapsen ja lapsuuden olemuksen uudenlainen muotoilu on osaltaan uuden menetelmäajattelun tulosta. Lapsia on alettu yhä enemmän tutkia luonnollisissa ympäristöissä, toisin sanoen niissä arkipäivän vuorovaikutustilanteissa, jotka tuottavat yksilöllisiä valmiuksia, sen sijaan että heitä tutkittaisiin aikaisemmin tavallisesti käytetyissä koe- ja laboratoriotilanteissa. (Strandell 1995b, 12.) Uusi menetelmäajattelu mahdollistaa myös samojen menetelmien ja käsitteiden käyttämisen kuin aikuisten tutkimisessa (Strandell 1992, 23).

Uudet tulkinnat ovat johtaneet muun muassa siihen, että lapsen kehitys on alettu nähdä yhä vahvemmin vuorovaikutuksellisenä - ja siten sosiaalisena - tapahtumana lapsen ja tämän lähipiirin välillä. (mm. Frones 1990, 10; Langstedt & Sommer 1990, 22-31, Riihelä 1990, 21-26.) Vaikka kehityksen vuorovaikutuksellisuutta onkin korostettu myös aikaisemmin, on lapsi vuorovaikutuksen aktiivisena osapuolena paljolti jäänyt varjoon. Aikaisemmin ajateltiin (lähinnä Piaget ym.), että lapsen täytyi ensin

edetä tiedollisessa kehityksessä ja loogisessa ajattelussa tietyille tasolle, ennen kuin hän saattoi ottaa osaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tällaista suhdetta tiedollisen ja sosiaalisen ulottuvuuden välillä ollaan kääntämässä ylösalaisin: niin tiedollinen kuin muukin kehitys tapahtuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kasvualustalta. (Strandell 1995b, 12-13.)

Anja Riitta Lahikaisen (1988) mielestä yhteiskuntatieteellinen lapsitutkimus on parhaimmillaan lapsuuden kokonaisvaltaista hahmottamista, sen kytkemistä yhteiskunnan laajempiin toimintaedellytyksiin ja niissä tapahtuviin muutoksiin. Sen tulisi pyrkiä vastaamaan sellaisiin kysymyksiin, kuten mitä yhteiskunta tekee lapsille ja lapsilla? Mitkä ovat ne päätöksenteon ketjut ja vastuuhenkilöt, jotka ratkaisevasti ovat myötävaikuttamassa siihen, mitä lapsuus on? Lapsuus on yhteiskunnallinen tuote; miten se tuotetaan? Lapsi käsitetään periaatteessa tasa-arvoiseksi kansalaiseksi ja tutkitaan sitä maailmaa, jotka lapset itse ja yhdessä toisten kanssa tuottavat. (Lahikainen 1988, 4.)

3.3 Mitä on tutkittu?

Vuoden 1975 jälkeen tehdyissä suomalaisissa lapsuustutkimuksissa voidaan nähdä erilaisia painotuksia. Tutkimukset ovat olleet melko pienimuotoisia ja pääasialliset tiedonintressit ovat olleet manipulatiivisia; sosiaalipoliittisesti tai kasvatuksellisesti suuntautuneita. Tutkimukset pyrkivät vastaamaan kysymyksiin siitä mitä lapsille pitäisi tehdä tai mihin lapsiryhmään pitäisi tietyt toimenpiteet kohdistaa. Tutkimus painottuu myös usein erilaisten poikkeavien ryhmien tutkimukseen eikä tavallisesta lapsuudesta ja oloista, joissa nykylapset elävät, ole paljoa empiiristä tietoa. (Lahikainen 1988, 5-6; Lahikainen ym. 1995, 29.)

Tietoa alle 16-vuotiaista lapsista saadaan yleensä välillisesti - "sivutuotteena" - eri yhteyksistä, jossa on tutkittu aikuisiin ja perheisiin liittyviä asioita. Näissä lapset pääsevät mukaan, koska heidän elämänsä kytkeytyy perheen tai kotitalouden kautta aikuisten elämään (Strandell 1995a, 11.) Tietoa saadaan myös eri instituutioista ja järjestelmistä, joihin lapset kuuluvat tai jossa he viettävät päivittäin aikaansa. Tietoa lapsista saadaan myös sellaisista yhteyksistä, joissa lapset ovat erilaisten aikuisryhmien työn, arvioinnin ja diagnosoinnin kohteena. Välillinen tieto kertoo enemmän niistä yhteyksistä, joissa lapset viettävät suuren osan valvellaoloajastaan, kuin lasten oloista ja kokemuksista niissä. (emt., 12.) Laaja-alaisistakin väestöpohjaisista tutkimuksista jätetään yleensä lapset pois (Lahikainen ym. 1995, 21).

Sosiaalisen elämän ilmiöt ovat aina kontekstisidonnaisia. Esimerkiksi kansainväliset yritykset kehittää eri maiden oloja vertailevia mittareita ovat törmänneet ilmiöiden kulttuurisidonnaisuuteen. Lasten osallistuminen työntekoon kertoo aivan eri asioita lasten asemasta sen mukaan, puhutaanko kehitysmaista vai teollistuneista länsimaista. Asioiden merkitykset eivät myöskään ole yksiselitteisiä; jos lapsi esimerkiksi muuttaa perheensä kanssa isompaan ja uudempaan asuntoon toiselle asuinalueelle, asumismukavuus - oletettavasti myös lapsen - paranee. Muutto voi toisaalta tarkoittaa lapselle myös ystävyysuhteiden katkeamista, sillä tiedetään, että lasten sosiaaliset verkostot liittyvät usein asunnon lähiympäristöön. (Strandell 1995a, 7.)

4 NAISTUTKIMUS TIENNÄYTTÄJÄNÄ

Lapsuustutkimukseen on haettu mallia naistutkimuksen käyttämistä metodologiasta, sen luomista käsitteistä ja teoretisoinneista. Leena Alanen (1992, 23-24) perustelee naistutkimuksen käyttämistä lapsuustutkimuksen mallina kolmella seikalla. Ensinnäkin naiset ja lapset näyttävät esiintyvät samoilla sosiaalisen elämän alueilla. Lapset kuuluvat läheisemmin naisten kuin miesten arkielämään. Lapset ja naiset luokitellaan usein myös perheen ja kotitalouksien piiriin. Naiset myös pääasiassa huolehtivat lasten hoidosta, sekä kotona että lapsuuden eri instituutioissa. Toiseksi lasten yhteiskunnallista paikkaa ja lasten suhdetta muihin ryhmiin arvioitaessa voidaan käsitteitä ja teorioita, joiden avulla on paljastettu naisten yhteiskunnallinen asema, käyttää myös lapsuuden paikantamisessa. Kolmanneksi, lapsuustutkimuksen alkuvaiheet muistuttavat naistutkimuksen syntyvaiheita muutama vuosikymmen sitten, jolloin havahduttiin, kuten nyt, lapsuuden marginaalisuudesta yhteiskuntatieteissä.

Alanen (Alanen 1992, 61-62) ehdottaa esimerkiksi naistutkimuksen käyttämän sex-termin vastineeksi "luonnollista lapsuutta" (natural childhood), joka sisältää iän, biologian ja ruumiillisuuden. Käsite "yhteiskunnallinen lapsuus" (social childhood) sisältää lapsuuden kulttuuriset ja yhteiskunnalliset merkitykset ja vastaa naistutkimuksen termiä gender. Termi "sukupuolisopimus" on lapsuustutkimukseen johdettu naistutkimuksen 1970-luvulla käyttämästä "sukupuolisopimuksen" käsitteestä (Alanen & Bardy 1990, 15).

Myös kritiikkiä on esitetty naistutkimuksen suhtautumisessa lapsuuteen. Esimerkiksi Anne Solbergin (Solberg 1990, 134) mukaan feministinen tutkimus ei ole tehnyt paljoakaan kyseenalaistaakseen lapsuuden marginaalisen aseman yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Naistutkimuksessa lapset koetaan usein naisten työn ja huo-

lenpidon kohteina - siis rasitteina ja esteinä naisten tasa-arvoiselle asemalle esimerkiksi työelämässä. Naistutkimus on muun tutkimuksen tavoin nähnyt valideiksi tutkimuskohteiksi usein vain perheet, joissa on jatkuvaa huolenpitoa kaipaavia pikkulapsia ja unohtanut, että lapsuus koostuu useista eri ikävaiheista.

Kiinnittäessä huomion naisten kotityön määrään on naistutkimus samalla "kätkenyt" lasten suorittaman kotityön (Solberg 1990, 134). Naisten työssäkäynnin lisääntyminen on vaikuttanut kotitöiden uudelleenjakoon. Yleisten olettamuksien mukaan naisten kotitöihin käyttämän ajan väheneminen on vastaavasti lisännyt miesten osuutta kotitöiden tekemisestä. Solbergin ja Vestbyn tutkimuksessa kotityön jakaantumisesta norjalaisissa perheissä eivät kuitenkaan aviomiehet, vaan kouluikäiset lapset ovat vaihtaneet paikkaa kotiäitien kanssa; naisten lähdettyä työmarkkinoille ovat lapset "valloittaneet" kodin. Kouluikäiset lapset, ja erityisesti tytöt, ovat muodostuneet työssäkävien äitien tärkeiksi apulaisiksi, kun taas miesten suorittaman kotityön määrä ei ole ratkaisevasti kasvanut. (Solberg 1990, 123-125.)

4.1 Tyttö- ja poikatutkimus

Myös tyttötutkimus, joka syntyi alkujaan nimenomaan nuorisotutkimuksen piirissä, jakaa naistutkimukselle tyypilliset metodologiset, teoreettiset ja sisällölliset ongelmat. Nykyään tyttötutkimus sijoittuu tutkimusalueena nuoriso-, lapsuus- ja naistutkimuksen välimaastoihin (Topo 1988).

Tyttötutkimuksen juuret ovat brittiläisessä ns. Birminghamin koulukunnan aloittamassa nuorisotutkimusperinteessä. 1970-luvulla ryhmä naispuolisia nuorisokulttuurin tutkijoita, joista nykyään tunnettuja ovat muun muassa Angela McRobbie ja Jenny Garber, kiinnostuivat tyttöjen paikasta (lähinnä työväenluok-

kaisissa) nuorisokulttuureissa. He huomasivat, että tytöt oli sysätty marginaaliin niin tutkimuksessa kuin nuorisokulttuurissakin. Usein yksinomaan poikia koskevat tutkimustulokset yleistettiin koskemaan koko nuorisoa. Tyttöjen omat kulttuurimuodot on Sinikka Aapolan mukaan (Aapola 1991, 1) monissa tutkimuksissa nähty jopa voimattomina ja syrjäytyneinä, koska niihin on sovellettu poikien katukulttuureihin liittyvää käsitteistöä. Birminghamin koulukunnan lähtökohta oli brittiläisen työväenluokkaisen alakulttuurin tutkimus. Tämän vuoksi heidän lähtöoletuksiaan tai näkemysnäkökulmiaan tyttöjen paikasta, ja tyttökulttuurin merkityksestä ja sisällöstä, ei voida välttämättä soveltaa sellaisenaan esimerkiksi pohjoismaiseen tyttö tutkimukseen.

1980-luvun alkupuolella virinneen pohjoismaisen tyttö tutkimuksen lähtökohta on osittain Birminghamin koulukunnasta poikkeava. Pohjoismaisessa tyttö tutkimuksessa lähdetään oletuksesta sukupuolien olemuksellisesta erilaisuudesta. Toisin sanoen sekä tyttö- että poikakulttuureissa on omia arvokkaita käytäntöjä ja toimintoja. (Lähteenmaa & Näre 1992, 10.) Nimenomaan pohjoismaisen tyttö tutkimuksen piirissä on "löydetty" tyttöjen niin kutsuttu "huonekulttuuri", joka on tiettyyn ikäkauteen erityisesti liittyvä tyttö kulttuurin ilmenemismuoto, ja joka ilmenee positiivisena ja luovana tilana. Brittiläiset tyttö tutkijat taas näkevät tyttöjen "huonekulttuurin" lähinnä negatiivisena, lapsuutta pitkittävänä ja riippuvuutta vanhemmista lisäävänä käytäntönä (Drotner 1986, 4-13). Pohjoismaisessa tyttö tutkimuksessa poikia ja poikakulttuuria ei pidetä tyttöjen ja tyttö kulttuurin mittarina. On jopa esitetty, että jotkut tyttö kulttuurin muodot saattavat ratkaisevasti edesauttaa tyttöjen menestymistä yhteiskunnassa (Lähteenmaa & Näre 1992, 11-13; Aapola 1991, 104-105).

Naistutkimuksen myötä on herännyt myös kiinnostus tutkia maskuliinisuutta ns. miestutkimuksen näkökulmasta. Tämä "uusi" tutkimusala pyrkii selvittämään maskuliinisuuden ja miehisyyden todellista luonnetta, alkuperää ja sitä määrittäviä yhteiskunnallisia tekijöitä. 1990-luvulla virinnyt kiinnostus tuottaa toivottavasti

lähitulevaisuudessa lisää tutkimustuloksia myös pojista yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta.

Viime vuosina yhdeksi huolenaiheeksi nousi poikien viihtymättömyys päiväkodeissa ja kouluissa. Tätä selvitettiin muun muassa Espoossa vuosina 1989 ja 1990 toteutetussa ns. poikaprojektissa, jossa taustalla oli päiväkodin henkilökunnan huoli poikien viihtymättömyydestä päiväkodeissa. Keskustelua leimasivat seuraavat kolme piirrettä: 1) poikien viihtymättömyys päiväkodeissa on palautettava niiden "naisvaltaisuuteen", 2) pojilla on jokin luonnollinen identiteetti, jonka päiväkotiryhmä pyrkii tukahduttamaan ja 3) poikien identiteetti ja pojille "ominaiset" toimintamuodot ovat tyttöjen identiteetin ja toimintojen vastakohta. Väittely pojista päiväkodissa onkin tässä yhteydessä nähtävä myös osana keskiluokkaisten miesten hallitseman kulttuurin yritystä ylläpitää miesten valtaa ja pyrkimystä muokata maskuliinisuuden representaatiot yhteiskunnan muuttuviin tilanteisiin sopiviksi. (Lahti 1992, 65.)

"Uudelle" lapsuustutkimukselle ei ole yleensä ollut tyypillistä sukupuolen voimakas korostaminen. Sukupuolen merkityksien tutkiminen on lapsuuden ja nuoruuden kohdalla ollut pääosin sellaisten tutkimussuuntausten haaste, joiden eksplisiittisenä lähtökohtana on ollut juuri sukupuoli (Strandell 1992, 22-23), kuten esimerkiksi edellä esitellyssä tyttöjä tutkivissa tutkimuksissa.

5 LAPSUUS SUKUPOLVIJÄRJESTELMÄSSÄ

Sukupolvijärjestelmä raamittaa lasten sosiaalista asemaa ja lapsuuteen kytkettyjä stereotyyppisiä käsityksiä, odotuksia ja vaatimuksia. Sukupolvijärjestelmä sisältää oletuksen, että lasten sosiaalinen maailma on rajoittunut, suojattu, koti- ja koulu-keskeinen. Lapset ovat aikuisten huolenpidon ja työn kohteita, toimijoina heitä ei näillä alueilla nähdä. Lasten velvollisuutena pidetään aikuisten tottelemista ja heidän määrittämiensä normien noudattamista. Aikuisilla on myös oikeus kontrolloida lapsia ja päättää useimmista asioista lasten puolesta. (Lallukka 1993, 64; Waksler 1991, 63-67.) Ikäsuhteita ts. sukupuolijärjestelmää pidetään "luonnollisena" ilmiönä, ei yhteiskunnallisesti määräytyneenä eikä konstruoituna. Näin myös valtasuhteet eri ikäryhmien välillä jäävät "näkymättömäksi", yksilöllisiksi ja luonnollisiksi. (Leonard 1994, 58-70.)

Valtasuhde aikuissukupolven ja lapsisukupolven välillä legitimitoituu sukupolvisopimuksessa. Kirsi Lallukan mukaan (Lallukka 1993, 12):

"jokaisessa yhteiskunnassa, sen jokaisella osa-alueella ilmenee sukupolvien välisiä `sopimuksia`. `Sopimus` on metafora, jolla havainnollistetaan aikuis- ja lapsisukupolvien positoiden eroa. Sen tarkoitus on tehdä näkyväksi sukupolvien väliset valtasuhteet. Sukupolvijärjestelmä luo eroja ja hierarkioita sukupolvien välille sopimusten kautta. Ne ovat siis välineitä, joilla sukupolvijärjestelmää toteutetaan. Sopimuksen ehdot laatii useimmiten se osapuoli (aikuiset), jonka kautta toinen osapuoli (lapset) määritellään. Sukupolvisopimukset solmitaan pääosin aikuisten kesken, vaikka ne koskevat myös lapsia. Kyse ei siis ole kahden tasavertaisen osapuolen välisistä sopimuksista."

Tottelevaisuus on nähty aikuis- ja lapsisukupolvien välisen sosiaalisen järjestyksen keskeisenä alueena (Lallukka 1993, 60). John Hood-Williamsin (1990) mukaan tämä koskee myös nykylapsuutta. Tottelemisvelvollisuuden tiukkuudessa ja muodoissa on

variaatiota: osa vanhemmista sallii lapsilleen vapautta toisia enemmän, mutta tämä variaatio on hänen mielestään toissijaista, sillä se ei muuta valtasuhteen laatua tai lapsen riippuvuutta olennaisesti. Vanhat tottelevaisuuden ja kunnioittamisen velvoitteet eivät ole kadonneet, huolimatta uusista puhetavoista kuten "kumppanuudesta" tai "lapsen edusta".

Lapset voivat käyttää valtaa tasavertaisina yksilöinä vain vertaisryhmissä toimiessaan. Sukupolvien välisissä suhteissa lapsi on alemmassa asemassa. (Aapola 1991, 98; Lallukka 1993, 60-62.) Aikuisystävien harvinaisuus heijastaa sukupolvijärjestelmän luonnetta: lapsi- ja aikuissukupolvien väliset suhteet rajoittuvat pääosin kasvatuksen ja kontrollin raameihin, sukupolvien väliset ystävyysuhteet jäävät harvinaisiksi (Lallukka 1993, 56).

Elämänlaadun ja elämäntavan muutokset ovat modernissa yhteiskunnassa niin suuria, että Anja Riitta Lahikaisen ym. (1995) mielestä voidaan jopa väittää, että sukupolvien välinen kuilu on kasvanut, ja että aikuissukupolvella, vanhemmilla ja muilla ammatillisesti kasvatusvastuussa olevilla ei ole mahdollista enää omiin lapsuuden kokemuksiinsa turvautuen ymmärtää kasvatettaviaan. "On luonnollista, että kasvattajat pyrkivät hyödyntämään omia kokemuksiaan lapsuudesta ja oman kasvatuksen auktoriteeteista, mutta jos yhteiskunnallinen muutos on nopeaa, muuttuu välttämättä sukupolvien välisen suhteen luonne aikakaudesta toiseen siirryttäessä. Nykyisten lasten vanhemmat eivät esimerkiksi pysty kuvittelemaan miltä nuoresta tuntuu, jos tämä ei pysty täyttämään nuorisomuodin mittoja pukeutumisessaan tai miltä tuntuu olla tietokoneella yhteydessä maapallon toisella puolella asuvan toisen tietokonefanin kanssa tai millaista on katsella värikylläisiä video- tai televisiofilmiä tuttipullo kainalossa vaippaikäisenä. Lapset astuvat erilaiseen maailmaan kuin heidän kasvattajansa." (Lahikainen ym. 1995, 62; myös Sarras 1994, 39.)

Aikuisilla on valta lapsiin, ei pelkästään fyysiseen olemukseen vaan myös heidän ideoihinsa, uskomuksiinsa, elämänkatsomukseensa. Mutta vaikka aikuisilla on auktoriteetti ja valta suhteessa lapsiin, eivät lapset Anne Solbergin (1990, 119) mukaan ole neuvottelutilanteissa pelkästään passiivisia vastaanottajia vaan pystyvät myös vaikuttamaan neuvotteluprosessissa haluamansa lopputuloksen saavuttamiseksi.

6 TUTKIMUSAINEISTO

6.1 Tutkimusvälineen valinta: lasten kirjoittamat aineet

Tutkimuksen aineiston muodostaa peruskoulun ala-asteen neljäsluokkalaisten kirjoittamat aineet. Aine kirjoitettiin kahdella luokalla, joten aineisto koostuu yhteensä 44 aineesta, joista tyttöjen kirjoittamia on 15 ja poikien 29. A-luokalla oli 8 tyttöä ja 14 poikaa, B-luokalla 8 tyttöä ja 15 poikaa. A-luokalta oli kirjoituspäivänä poissa yksi tyttö.

Esseetyyppinen ainekirjoitus mahdollistaa suhteellisen suuren joukon tutkimisen yhtäaikaan ja helposti. Aineisto on myös valmiiksi kirjoitetussa muodossa ja siten nopeasti käsiteltävissä ja luokiteltavissa. Ongelmia lasten kirjoituksia tutkittaessa saattaa lähinnä aiheuttaa heidän eritasoiset kirjoituskykynsä.

Ainekirjoituksessa lapset saavat mielestäni "helpon" tavan olla kertomatta asioista, joista he haluavat vaieta. Ja kerrotut asiat he kokevat kertomisen arvoisiksi, eikä niihin vastata vain sen takia, että tutkija niin haluaa. Koska aineet kirjoitettiin tutussa koululuokassa, katson koulun toimineen heille neutraalina ja turvallisena paikkana

tutkimuksen tekemiseen. Selvitin myös lapsille, että opettaja ei arvostele aineita, vaan ne tulevat tutkimusaineistokseni. Kerroin heille myös, että aineita ei julkaista sellaisenaan eikä kokonaisuudessaan, joten kirjoittajien tunnistaminen valmiista tekstistä ei ole mahdollista.

Ainekirjoitusta keruumenetelmänä lapsia tutkittaessa ovat käyttäneet mm. Lahikainen ym.(1995), Horelli & Vepsä (1995) ja Repo-Kaarento (1990). Näissä tutkimuksissa ainekirjoitus on todettu hyväksi tavaksi saada tietoa lasten kokemuksista. Lahikaisen ym. (1995) tutkimuksessa ainekirjoitusta käytettiin esitutkimuksessa mutta lopullisessa aineistonkeruussa siitä luovuttiin, koska tutkimusaiheen laajuudesta johtuen 7-8-vuotiaat eivät heidän mielestään vielä yleensä pysty kirjoittamaan tarpeeksi perusteellisesti ja käsittelemään yhdessä aineessa useita teemoja samanaikaisesti (Lahikainen ym. 1995, 104-105).

6.2 Lasten tutkimiseen liittyviä näkökohtia

Aikuisen tutkijan lapsista tekemässä tutkimuksessa voidaan sanoa olevan kyse samantapaisesta valtasuhteesta kuin ns. vähemmistöjen tutkimisessa: enemmistön, vallanpitäjien edustaja eli aikuinen sanelee tutkimuksen lähtökohdat ja vähemmistön edustaja, lapsi, joutuu mukautumaan niihin (Tiller 1988, 45). Asetelmaa, jossa aikuinen tutkii lasten elämää on verrattu myös tilanteeseen, jossa valkoinen tutkii mustia, mies naisia tai etnologi kaukaista heimokulttuuria (Fine & Sandström 1988, 13). Toisaalta lasten tutkiminen eroaa perusasetelmaltaan edellä mainituista esimerkeistä siten, että tutkija on itsekin ollut joskus lapsi ja hänellä on omakohtaista kokemusta lapsena olemisesta (Lallukka 1993, 43). Tosin tätä ei pidetä yksiselitteisesti etuna, sillä se saattaa vaikuttaa tutkijaan myös siten, että hän

kuvittelee tietävänsä nykylapsuudesta enemmän kuin itseasiassa tietääkään; vaikka lapsuuden yhteiskunnallinen perusta olisikin säilynyt suhteellisen stabiilina, ei se tarkoita, että lasten omat kulttuurit olisivat pysyneet muuttumattomina. Päinvastoin: asioille annetut merkitykset muuttuvat nopeasti jopa saman sukupolven aikana. (Fine & Sandström 1988, 34-35; Lahikainen ym. 1995, 107.)

Tutkimuksessa on huomioitava aikuisen ja lapsen erilaiset näkökulmat, esimerkiksi jotkut käsitteet eivät sovellu lapsen maailmaan. Kysymyksenasettelu on siis tehtävä huolella, jotta välttyttäisiin väärinkäsityksiltä (McCracken 1988, 38-40.) Lapsen hankkima, tulkitsema ja käyttämä tieto ei ole alempiarvoista, vaan erilaista kuin aikuisen. Ymmärtämistä tuottaa usein aikuisen abstraktin ja lapsen konkreettisen ajattelun välinen kuilu. (Horelli 1992, 6.)

Per Olav Tiller (Tiller 1988, 46) kehottaa kiinnittämään huomiota lapsen mahdollisuuksiin vaikuttaa tutkimuksen kulkuun. Haastattelun on oltava vuorovaikutusta, ei vain kysymysten esittämistä. Lapsen itseluottamuksen kannalta on tärkeää ettei tutkija näytä tietävän vastauksia jo etukäteen. Lapsen on tunnettava, että juuri hän voi antaa arvokkaita tietoja, joita tutkijalla ei ennestään ole.

Monissa lasta koskevissa tutkimuksissa on tyydytty aikuisten antamiin tietoihin lasten elämästä. Tämä perustuu oletukseen, että lapset ovat kyvyttömiä "järkevästi" ja totuudenmukaisesti kommentoimaan elämäänsä ja ettei heidän antamiinsa tietoihin voi luottaa (Amato 1987, 20.) Epäilyksiä on esitetty myös siitä, onko aikuisen ylipääntään mahdollista saada oikeaa tietoa lapsilta (Waksler 1991, 63). Mutta sama kritiikki soveltuu myös aikuisten tutkimiseen: kahden ihmisen täydellisen toistensa ymmärtämisen välillä on aina kuilu (Lahikainen ym. 1995, 108). Epäilläään myös (emt., 109) lapsen kertovan vain niistä tilanteista, joita hän katsoo sopivaksi kertoa vieraille henkilölle haastattelutilanteessa ja lisäksi jättävän kertomatta intiimeimmät ja arkaluontoisimmat asiat, ellei niitä erikseen lähestytä. Myös tämä pätee mielestäni yhtä-

lailla aikuisten haastattelemiseen, sillä eivät aikuisetkaan automaattisesti kerro arkaluontoisista asioista tutkijalle.

Lapset ovat kuitenkin monissa tutkimuksissa osoittautuneet kyvykkäiksi oman arkielämänsä keskeisten toimintojen kuvaajiksi ja arvioijiksi, ja lapsia haastatteleiden tutkijoiden mukaan lasten omasta elämästään antamat tiedot ovat olleet realistisia, luotettavia ja todellisuudentajuisia. Lasten ymmärryskykyyn kohdistuneet epäilyt ovat siis osoittautuneet liioitelluiksi; lapset pystyvät kertomaan elämästään yhtä pätevästi kuin aikuisetkin (mm. Amato 1987; Bardy 1990; Horelli 1992, 82; Lallukka 1993, 48; Horelli & Vepsä 1995, 32)

6.3 Tutkimuksen kohdejoukko

6.3.1 Kohdejoukon valinta

Tutkimuksen kohdejoukkona toimi erään turkulaisen ala-asteen kahden neljännen luokan oppilaat. Iältään tutkittavat olivat siis pääosin 10-vuotiaita. Tutkimus suoritettiin marraskuussa 1996. Alunperin suunnittelin kirjoituttavani aineet vain yhdellä luokalla, mutta koska valitsemassani koulussa oli kaksi neljännettä luokkaa, päätin kirjoituttaa aineet molemmilla luokilla.

Kohdejoukoksi valitsin neljäsluokkalaiset, koska arvelin heidän pystyvän vastaamaan valitsemallani keruumenetelmällä eli ainekirjoituksella. Tätä nuorempien tutkiminen kirjoitetun tekstin avulla ei kirjoitustaidon kehittymättömyyden vuoksi olisi ollut mahdollista, vaan silloin olisi esimerkiksi haastattelu ollut toimivampi menetelmä.

6.3.2 Tutkittavien sosiaalinen tausta

Tavoittelin tutkimukseeni "tavallisia" suomenkielisiä lapsia, joiden tausta olisi sosiaalisesti melko tasapainoinen. Vaikka en erikseen selvittänyt oppilailta heidän sosiaalista taustaansa, variaation varmisti mielestäni suomalainen peruskoulujärjestelmä, joka takaa yleensä (ainakin toistaiseksi) saman koulun oppilaiden sosiaalisen taustan kirjavuuden. Meillä peruskoulujärjestelmällä on lasten vertaiskulttuuria yhtenäistävä vaikutus: kaikenlaisten perheiden lapset opiskelevat ja toimivat yhdessä.

Koulu sijaitsee kantakaupungissa, noin 4 kilometriä kaupungin keskustasta, ja koulun läheisyydessä on sekä pientalovaltaista asutusta että kerrostaloja. Yllättävänä pidin kuitenkin sitä, että peräti 39 asui omakoti- tai rivitalossa ja vain viiden koti sijaitsi kerrostalossa. Pyrin nimenomaan valitsemaan koulun niin, että asumismuoto sen läheisyydessä olisi verrattain monipuolinen. Alue, jossa koulu sijaitsee ei ole lähiö, mutta ei varsinaisesti "eliittialueenakaan" pidetty.

6.4 Tutkimuksen toteutus

Soitin valitsemani ala-asteen rehtorille ja kysyin häneltä luvan saada kirjoituttaa aineet neljännellä luokalla, samoin sovin asian myös alustavasti luokanopettajien kanssa puhelimitse. Olin myös aikonut lähettää oppilaiden mukana tiedotteen tutkimuksestani lasten vanhemmille, mutta opettajien pitäessä sitä tarpeettomana (tiedustelin asiaa jopa uudelleen), luotin heidän asiantuntemukseensa. Kysyin myös opettajilta, haluaisivatko he esittää aiheen oppilaille vai olenko itse paikalla. Olin itse kiinnostunut olemaan paikalla ja siksi olinkin tyytyväinen heidän ollessa samaa mieltä.

Lapset kirjoittivat aineen otsikolla "Minun huoneeni". Kerroin heille otsikon tarkoittavan sitä heidän omaa tilaansa, missä heidän tavaransa, koulupöytänsä jne. ovat, huolimatta siitä, onko huone heidän omansa, vai jakavatko he sen jonkun toisen kanssa. Pohdin melko pitkään ennen aineiden kirjoittamista pitäisikö lapsille antaa ohjeita ja toiveita siitä, mitä haluaisin heidän aiheesta kirjoittavan, vai antaisinko vain otsikon ja "tekniset ohjeet" kirjoittamista varten. Päädyin kuitenkin kertomaan heille, mitä asioita haluaisin heidän aineessaan käsittelevän. Jaoin heille myös laput, joihin olin kirjoittanut "vinkkejä" siitä, mitä aineessa voisi käsitellä. Selvitin heille kuitenkin, että ne eivät ole kysymyksiä, joihin pitää vastata, vaan toimivat apuna lähinnä silloin, jos ei keksi mitään kirjoitettavaa aiheesta. (liite 1)

Ainekirjoituksessa ei, kuten teemahaastattelussa, voi tehdä tutkimuksen kuluessa tarkentavia ja täydentäviä kysymyksiä. Vasta kun aineisto on kirjoitettu, voi huomata, ovatko esimerkiksi ohjeet olleet puutteellisia tai aihe oikein ymmärretty.

Opastukseen ja ohjeisiin kului noin 10 minuuttia. Joillekin oppilaille ei tunti tahtonut riittää, joku ei päässyt oikein alkuunkaan ja valtaosalle jäi tunnista hieman aikaa. Ensimmäiseltä luokalta sain vinkin erään tytön kysyessä saatuaan aineen valmiiksi, että "saako piirtää kääntöpuolelle oman huoneensa kuvan". Toisella luokalla hyödynsinkin hänen ehdotustaan kertomalla, että jos aikaa jää, niin loppuajan voi käyttää piirtämällä kuvan joko huoneestaan tai kodistaan. Käytinkin kuvia hyödyksi analysoidessani huoneiden fyysistä sisältöä. Etenkin joidenkin poikien aineissa kuvista oli hyötyä kirjoituksen ollessa lyhyt.

6.5 Työskentelyä aineiston kanssa

Tavoitteenani on ollut tarkastella aineistoa ilman tiukkoja ennakko-oletuksia, sillä olen halunnut antaa aineiston määritellä lopullisen tarkastelunäkökulman. Vaikka aineiston keruuvaiheessa jaoin lapsille "vinkkejä" aiheen käsittelemiseksi, korostin kuitenkin sitä, että he saavat käsitellä aihetta haluamallaan tavalla, koska muutoin olisivat aineet saattaneet olla "kyllä-ei" -tyylisiä koekysymysvastauksia. "Vapaasta" käsittelytavasta johtuen eivät kaikki tutkimusteemani tulleet esille kaikissa aineissa. Muutama aine (noin 5 kpl) oli myös niin lyhyt ja sisällöltään suppea, että niiden osalta saattoi saada vain maininnan esimerkiksi huoneessa olevasta tietokoneesta ja peleistä, joita sillä voi pelata.

Aineistosta poimin mainintoja teemoittain ja tarkastelin niitä taustamuuttujan (sukupuoli) valossa. Olennaisena en ole pitänyt pelkästään sitä, kuinka usein joku asia on ilmennyt aineistossa, vaan yksittäisetkin maininnat ovat saattaneet tuoda esille "uutta" ja tärkeää informaatioita. Aineiston pohjalta on myös muodostettu ns. ideaalityyppejä. Ideaalityypit alkoivat hahmottua teemoittaisen käsittelyn seurauksena. Ideaalityypit toimivat yleensä "esimerkkeinä" tutkittavasta ilmiöstä. Tyyppien on myös erotuttava selvästi toisistaan. Tyyppien ei kuitenkaan tarvitse vastata yksiyhteen mitään konkreettista, olemassaolevaa tapausta. Vastaavasti aineiston todellisella tapauksella ei tarvitse olla kaikkia tyyppin tunnusmerkkejä. Tutkittavien tunnistamattomuuden säilymiseksi tyytit edustavat usein "muokattua" todellista tapausta. Tutkielmassani tyytit on muodostettu ristiintaulukoimalla kaksi ulottuvuutta: oman huoneen hallinta ja kiinnittyminen omaan tilaan.

Aineistoa tulkitessani en kiinnittänyt erityistä huomiota erilaisiin ulkopuolisiin muuttujiin, kuten perheen luokka- tai sosioekonomiseen asemaan, perhesuhteisiin tai lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin (kehitystaso, persoonallisuuden piirteet tms.). Aineis-

toa kerättäessä selvitettiin kirjoittajien sukupuoli, asuinmuoto (omakotitalo/ rivitalo/ kerrostalo) ja se, onko lapsella oma huone vai jakaako hän sen jonkun muun perheenjäsenen kanssa. Asuinmuoto jäi vain taustatiedoksi, ja koska tutkittavat ovat samanikäisiä, toimii muuttujana siis vain sukupuoli.

Aineisto on kokonaisuudessaan hyvin heterogeenistä. Kirjoitusten pituus vaihtelee muutaman lauseen aineesta yli kolme sivuiseen aineeseen (15 sanaisesta 215 sanaiseen). Tyttöjen aineet kuuluvat useammin pitkiin aineisiin ja poikien lyhyisiin. Poikien aineiden keskipituus oli 52 sanaa ja tyttöjen 107 sanaa.

Tyttöjen kirjoitukset olivat myös kieliasultaan vivahteikkaampia; adjektiiveja käytettiin runsaasti, lauseet olivat pidempiä, ja sivulauseita tytöt käyttivät myös enemmän. Tyttöjen ja poikien koulumenestystä tutkinut Marjatta Tarmo (Tarmo 1986, 14) on havainnut tytöillä olevan peruskoulussa laajemman sanavaraston äidinkielessä kuin pojilla ja tyttöjen hallitsevan lukemisen ja kirjoittamisen perustaidot poikia paremmin.

Poikien aineiden lyhyden ei voi mielestäni yksiselitteisesti väittää johtuvan heidän kehittymättömämmästä äidinkielenaidosta, vaan osa pojista ei selvästi pitänyt aihetta motivoivana. Kirjoituksen aloittamiseen kului aikaa ja aineet olivat usein nopeasti valmiita. Aiheena oma huone ei ehkä motivoinut kaikkia poikia, tai sitten en löytänyt tapaa, jolla olisin saanut heidät innostumaan aiheesta.

7 TEEMOITTAINEN TARKASTELU: LASTEN OMAT HUONEET

7.1 Oma huone fyysisenä tilana

7.1.1 Tila, territorio

Tutkimuksen kohde - oma huone - on käytännöllinen tila ("mesotila"), missä eletään ja liikutaan ja minkä ihminen välittömästi kokee. Tutkimuksessani ymmärrän "tilan" yleisenä, abstraktina ja pysyvänä käsitteenä, pohtimatta suuremmin sitä, mitä tila "itse asiassa" on. Tilalla on sosiologiassa useita ulottuvuuksia ja sitä voidaan tarkastella monenlaisista diskursiivisista lähtökohdista käsin. Tilasta on tehty paljonkin tutkimuksia, sen sijaan yksityisen tilan, kodin, problematiikkaa on sosiologiassa tutkittu melko vähän.

Tilalla on useita ulottuvuuksia myös suomen kielessä, tilan synonyymeinä käytetään muun muassa sanoja paikka, kohta, tontti, alue, ala, territorio, reviiri, ympäristö, miljöön jne. Termejä käytetään usein rinnakkain ja toistensa synonyymeinä. Myös tässä tutkielmassa käytän termejä toistensa synonyymeinä.

Raimondo Stassoldon mukaan (Strassoldo 1993, 2-3) "mesotila", ihmisen tila, on äärimmäisen inhimillinen, koska se on heijastuma ihmisen biologisesta ja psyykkisestä rakenteesta ja tapa, jolla havainnoimme, käsitämme ja käytämme tilaa, on riippuvainen henkisestä ja ruumiillisesta varustuksestamme ja tarpeistamme. Ihmisen tila on myös sosiaalista tilaa, koska ihminen on läpikotaisin sosiaalinen olento. Ihmisen tila rakentuu hänen omista artefakteistaan, hänen aivojensa ja käsiensä tuotteista, jotka ovat kulttuurisen järjestelmän tuotteita.

Tila voidaan myös tyypitellä ja luokitella, esimerkiksi a) etologiseen tilaan, b) henkilökohtaisiin tiloihin, c) elämistiloihin, d) symbolisiin tiloihin, e) ekologisiin tiloihin ja f) organisaatiotiloihin (Strassoldo 1993, 24). Strassoldon mukaan (emt., 25) henkilökohtaisilla tiloilla on juurensa myös psykologiassa, sosiaalisen kokemuksen muokkaamisessa ja piirteissä. Elämistilat ja symboliset tilat ovat yhteydessä havaintoihin, arviointiin, mielikuvitukseen, symboliikkaan ja semiotikkaan ts. inhimilliseen kulttuuriin. Näiden välinen ero on Strassoldon mukaan siinä, että elämistilat ovat yksilöllisiä, yksityisiä ja subjektiivisia, kun taas symboliset tilat ovat julkisia ja objektiiviseksi käsitettäviä. Strassoldo (emt., 24-25) painottaa erojen eri tilojen välillä olevan kuitenkin pikemminkin teoreettisia ja ideologisia kuin sisällöllisiä. Tila voidaan lisäksi luokitella vaikkapa eri tieteenaloja seuraileviin luokituksiin, kuten ekonomisiin tiloihin, kulttuurisiin tiloihin, poliittisiin tiloihin, psykologisiin tiloihin jne. (emt., 23-24.) Lasten huoneet tässä tutkielmassa kuuluvat mielestäni Strassoldon luokituksessa lähinnä elämistilojen kategoriaan, jossa muun muassa välittömän ympäristön havaitseminen ja arviointi, merkitysten antaminen eri tiloille ja paikoille, yksityisyys ja tilankäyttö ovat keskeisiä ilmiöitä (emt., 27.)

Jokainen ihminen elää samanaikaisesti useissa ympäristöissä, jotka ovat jokaisen yksilön kohdalla ainutlaatuisia. Ihminen on alituisesti vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulkitsee sitä omalla tavallaan ja muuttuu itse tässä prosessissa. Oma huone on yksi lapsen ympäristöistä, ainutlaatuinen tila, johon muu sosiaalinen ympäristö odotuksineen ja asenteineen vaikuttavat. (Järvilehto 1989, 30.) Lapsen sosiaalisen ja yhteiskunnallisen olemisen kiinnittyminen fyysiseen paikallisuuteen on tutkimuksissa jäänyt vähäiselle huomiolle. Elinympäristönsä kautta lapselle viestittyä käsitystä aikuisten maailmasta ja aikuisena toimimisesta. Lapsen leikin ja työn vuorovaikutteisen yhteyden on jopa sanottu yhteiskunnan modernisaation myötä muuntuneen urbaaniksi toimettomuudeksi ja tyhjyydeksi, kun

lapsen ympäristötietous ja osaaminen eivät enää välity kasvuympäristössä luonnollisesti. (Horelli & Vepsä 1995, 6.)

Horellin ja Vepsän (1995) tutkimuksessa "Ympäristön lapsipuolet" lasten nimeämä ihanneympäristö on sekä turvallinen ja rauhallinen että jännitystä sisältävä. Ihanneympäristössä on lasten mielestä tarjolla myös yksityisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Pihapiiri ja lähiympäristö merkitsevät tuttuutta, jatkuvuutta sekä suunnistamisen helppoutta. Lähiympäristö ja itse asiassa koko elinpiiri ovat voiman, joskin myös mahdollisen ahdistuksen, lähteitä. (Horelli & Vepsä 1995, 32-33.)

7.1.2 Huoneen fyysinen sisältö

Oma huone on kodissa lapsen itselleen imaginaarisesti "rakentama" haavemaa, territorio, vaikkakin vanhempien taloudelliset puitteet lopulta usein ratkaisevat lapsen huoneen konkreettisen sisällön. Huoneen fyysistä sisältöä analysoin poimimalla aineistosta maininnat huonekaluista, sisustuksesta ja tavaroista. Useimmin mainitut huonekalut olivat sekä tytöillä että pojilla sänky, työpöytä ja kaappi/ hylly. Piirroksissa molemmilla esiintyi runsaasti myös erilaisia viherkasveja. Pojat määrittivät huonekalujen sijainnin huoneessa tyttöjä useammin ja tarkemmin:

"... ikkunan alla on työpöytä ja sen vieressä sänky, oven vieressä on vaatekaappi ja ovelta katsottuna pöydän oikealla puolella on hylly jonka päällä on televisio ja videot..." (poika)

Muutaman pojan kirjoituksessa tuskin yhtään huonekalua oli mainittu, mutta piirroksessa saattoi olla hyvin yksityiskohtainen kuva huoneesta ja siellä olevista huonekaluista, tavaroista ja niiden sijainnista. Pojat mainitsivat usein huoneen koon. Pojat arvostivat suurta huonetta, sillä siellä mahtuu leikkimään erilaisia tilaa vieviä pelejä ja leikkejä. Juuri huoneen suuruuden mainitsikin moni tärkeäksi asiaksi ja monen toivomuslistalla oli: "*Huoneen pitäisi olla isompi!*"

Tytöt kiinnittivät enemmän huomiota huoneen sisustukseen kuten tapetteihin, mattoihin ja tyynyihin. Huone ja sen sisustus toivat mielihyvän ja ylpeyden tunteita. Julisteita löytyi myös useammin tyttöjen seiniltä. Tytöt kuvasivat usein myös oman huoneensa värisävyjä. Csikszentmihalyin & Rochberg-Haltonin mukaan (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1981, 132) emotionaalinen harmonia ilmenee naisten tavassa kuvata kotiaan väritermein. Värin maininta on emotionaalisen merkittävyyden osoittaja. Miehet eivät heidän mukaansa kotiaan kuvatessaan yleensä mainitse erityisesti värejä, eivätkä pojatkaan tässä aineistossa juuri kuvanneet huoneensa väritystä. Tytöille huoneen sisustuksen kuvaus näytti olevan tärkeämpää kuin yksittäisten tavaroiden mainitseminen.

"Minun huoneeni on kivan näköinen. Väri on tietysti violetti-valkoinen..."
(tyttö)

"Tykkään myös hyvin paljon huoneeni sisustuksesta. Siellä on vaaleanpunaiset tapetit, valkoinen kirjoituspöytä ja kirjava matto..." (tyttö)

"Minun huoneessa on ruskea ja valkoiset tapetit ja ylhäällä nalleja. Minulla on ruskea lamppu ja valkoinen katto lamppu. Minulla on neljä valkoista kaappia ja ylhäällä neljä pientä kaappia..." (tyttö)

Useilla lapsilla oli huoneessaan erilaisia teknisiä laitteita kuten tietokoneita, televisioita, cd-soittimia/radioita, sähköurkuja, nintendo-pelikoneita jne. Jokin

musiikkisoitin löytyi valtaosan huoneesta, tietokone sen sijaan oli useammin mainittu pojan kirjoituksessa mutta vain kahden tytön. Myös televisio esiintyi selvästi harvemmin tyttöjen huoneessa. Tytöillä oli paljon erilaisia pehmoleluja ja nukkeja sekä pieniä koriste-esineitä, joita tytöt usein kuvailivat "kaikenlaisiksi romuksi ja roinaksi". Poikien huoneista löytyi paljon erilaisia tietokone- ja nintendopelejä sekä lisäksi erilaisia leluja, legoja ja taskukirjoja.

Valtaosa sekä tytöistä että pojista piti huoneestaan, eikä suurempia toivomuksia esiintynyt. Oma huone oli toivomuksena monilla niistä, jotka jakoivat huoneen sisarusten tai vanhempien kanssa. Muutoin toivomukset koskivat lähinnä yksittäisiä tavaroita tai asioita kuten televisiota, lemmikkieläintä tai suurempaa huonetta.

7.1.3 Mitä huoneessa tehdään

Leikkiminen, nukkuminen ja läksyjen teko mainitaan useasti poikien kirjoittamissa aineissa. Myös tietokone ja sen käyttö on esillä monessa pojan kirjoituksessa. Tietokoneella pelataan enimmäkseen pelejä, mutta sitä käytetään myös muihin tarkoituksiin. Pojat pelasivat paljon myös erilaisten nintendo- ja pelikoneiden kanssa. Monella on huoneessaan myös televisio ja sen katselu ja musiikin kuuntelu oli usein mainittu. Helena Helveen tutkimuksen mukaan 14-vuotiaat pojat katsovat televisiota tyttöjä useammin ja suosittuja ovat traditionaalisia sukupuolirooleja tukevat ohjelmat, joissa korostuvat urheilu, seikkailu ja jännitys (Helve 1988, 14). Huoneessa rakennellaan myös legoilla ja laatikoista löytyy sotilaita, jääkiekkokortteja ja postimerkkejä. Erilaiset koneet ja aseet viittaavat Marjatta Tarmon mukaan (Tarmo 1986, 44) ympäristön muokkaamiseen ja siihen vaikuttamiseen. Erilaisten sarjakuvalehtien ja Aku Ankka -käsikirjojen lukeminen oli myös suosittua. Sari Näre (Näre 1988, 29) on todennut 9-

12-vuotiaiden poikien lukevat mieluiten juuri sarjakuvalehtiä. Pojille motorinen toiminta - juokseminen, kiipeily, seikkailu ja jännitys - ovat tärkeitä. Samoja mielitekoja esiintyy toki myös tytöillä, mutta heillä esiintyvät poikia selvemmin ihmiset, ystävät, kukat ja eläimet. (Horelli & Vepsä 1995, 25.)

Tytöt kuvailivat usein tekemistään huoneessa "kaikeksi kivaksi". Myös tytöt mainitsivat useimmiten leikkimisen, läksyjen tekemisen ja nukkumisen. Lukeminen, piirtäminen ja esimerkiksi sähköurkujen soittaminen näyttivät myös kiinnostavan tyttöjä. Aineiston mukaan vain kahdella tytöllä oli huoneessaan tietokone ja televisiokin mainittiin selvästi harvemmin kuin pojilla. Musiikkia tytöt sen sijaan kuuntelivat useammin kuin pojat.

Pojat kertoivat leikkivänsä ja pelaavansa huoneessaan kavereiden tai sisarusten kanssa, mutta myös yksikseen. Myös tytöt kertoivat leikkivänsä huoneessaan paljon kavereiden kanssa, mutta mainitsivat usein viihtyvänsä huoneessaan parhaiten yksin.

Lasten ajankäytöstä on olemassa verrattain vähän tutkimus- ja tilastotietoja. Tyypillisempää on tutkia paljonko lapset kuluttavat vanhempien tai muiden aikuisten aikaa (Alanen & Bardy 1990, 77). Hannu Pääkkönen (Pääkkönen 1994, 33) on tutkinut lasten pitämiin päiväkirjoihin pohjautuen 10-14-vuotiaiden lasten ajankäyttöä. Tutkimuksen mukaan (emt., 33-35) erilaisten välttämättömien toimintojen (mm. nukkuminen, syöminen) jälkeen lasten vapaa-ajaksi jää noin kolmasosa ajasta. Koulunkäynti sitoo merkittävimmin tämänikäisten lasten ajankäyttöä. Yleisin vapaa-ajan viettotapa on niin lapsilla kuin aikuisillakin television katsominen. Muita suosittuja vapaa-ajan viettotapoja ovat ystävien ja perheen kanssa seurustelu, liikunta, erilaiset harrastukset ja lukeminen. Lasten vapaa-aika ja harrastukset ovat nykyään usein aikuisten järjestämää ja valvomaa, ja nämä toiminnat vievätkin helposti suuren osan

lapsen vapaa-ajasta. Lasten omat kulttuurit edellyttävät kuitenkin lasten omaa aikaa ja mahdollisuutta "paeta" vanhempia. (Lahikainen & Strandell 1988, 114.)

7.2 Oman huoneen merkitys - tila lapsen tilana

"Minun oma huoneeni merkitsee minulle omaa rauhaa ja aikaa keskittyä omiin asioihini..."

Neljäsluokkalaisten tytön lausahdus kertoo oman huoneen merkityksestä lapselle. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on esittänyt lapsipoliittisessa ohjelmassaan, että kaikilla lapsilla tulisi olla oma huone (Lahikainen & Strandell 1988, 61). Vaikka monille nykyajan lapsille oma huone/tila onkin itsestäänselvyys, ei sen merkitys lapsen elämässä ole vähäinen. Aineistossa 33 lapsella oli oma huone, 7 jakoi huoneen siskon tai veljen kanssa ja vanhempien/vanhemman kanssa samassa huoneessa asui 4 lasta.

Leikki-ikä avaa lapselle uuden sosiaalisen ja toiminnallisen maailman. Kodista ja hoitopaikasta lapsi astuu ensin pihapiiriin ja naapurustoon, myöhemmin koulun myötä yhä etäämmälle. Lapsi pyrkii asteittain, omien ja ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien mukaan, laajentamaan toimintasädetään. Silti, kuten Lahikainen ja Strandell toteavat, lapsen omaehtoisen liikkumismahdollisuuden rajoittuneisuus tekee kotiympäristön psyykkisesti merkityksellisemmäksi ympäristöksi kuin aikuiselle. Lapsen fyysinen ympäristö rajoittuu usein kotiin, pihaan, kouluun ja matkoihin näiden välillä, samalla tavalla kuin vanhempien toimintasäde helposti "urautuu" kodin ja työpaikkojen virittämien peruskohtien väliin. (Lahikainen & Strandell 1988, 55). Oma koti ja lähiympäristö dominoivatkin merkittävästi lapsen arkipäivää.

Ihmiset yksilöllistävät ja inhimillistävät annettua ympäristöä mukautuen siihen ja luoden järjestystä ja merkityksiä. Kodin merkitys ihmisen elämässä ei rajoitu vain perustarpeiden tyydyttämiseen, vaan myös arvojen sekä perinteiden ylläpitämiseen. Kodin aineellinen ympäristö on usein ilmentymä siitä, mitä sen asukki pitää merkityksellisenä. Koti symbolisoi niitä tavoitteita, joita ihmiset haluavat kodissaan harjoittaa erossa julkisesta elämästä. Monille nämä tavoitteet ovat tavanomaisia tapahtumia kuten rentoutuminen, mukavuus ja muiden läheisyys. Samoin kuin aikuisella myös lapsella on näitä tavoitteita, joita hän haluaa huoneessaan toteuttaa. Rentoutuminen ei ole ainoastaan työssäkäyvien vanhempien tavoite; myös lapsi arvostaa hyvää oloa ja nautintoja koulupäivän jälkeen. (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1981, 121-124.)

Mihaly Csikszentmihalyin ja Eugene Rochberg-Haltonin tutkimuksen mukaan (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 191, 135-138) perheen yhteinen tila eli olohuone on aikuisille kodin keskeisin huone sen sosiaalisen ilmapiirin vuoksi. Lapsille heidän mielestään kodin tärkein huone on heidän oma huoneensa, "koti" varsinaisen kodin sisällä. Koti symbolisoi eri ikäisille perheenjäsenille erilaisia merkityksiä. Yksi fyysinen koti voi näin sisältää useita "koteja".

"Huoneeni merkitsee minulle, että minulla on oma tila. Leikin ja piirrän siellä yksin ja veljeni kanssa. Ja siellä on kiva nukkua..." (poika)

"Minun oma huoneeni merkitsee minulle omaa rauhaa ja aikaa keskittyä omiin asioihini. Siksi viihdynkin siellä niin hyvin ja oleskelen siellä mieluiten yksin kuuntelemassa musiikkia ja lukemassa. Kavereiden kanssa olen myös usein siellä..." (poika)

"Minä pidän huoneestani koska se on minun kaltaiseni. Ei liian hieno, muttei ihan mitätönkään. Se on mukavan värikäs, muttei hyökkäävä..." (tyttö)

"Minun huoneeni merkitsee minulle omaa maailmaa missä saan olla rauhassa, ja minne ei ole muilla asiaa jos tahdon olla rauhassa..." (tyttö)

Oman huoneen merkitys ilmenee sen tarjoamassa mahdollisuudessa viettää aikaa ystävien ja sisarusten kanssa ilman aikuisten läsnäoloa. Oma huone on siis eräs ympäristö, jossa vertaissuhteiden välinen vuorovaikutus mahdollistuu. Oma tila toimii sosiaalisen toiminnan näyttämönä, jossa muodostuu lasten omia kulttuureita. Oma huone koettiin tärkeäksi, koska se mahdollistaa sekä itsenäisyyttä että yksityisyyttä, omaa tilaa, johon voi halutessaan vetäytyä muun perheen parista. Siellä on mahdollisuus rauhoittua ja keskittyä itseä kiinnostaviin asioihin. Tai kuunnella juuri sitä musiikkia, josta itse pitää tai vaikka harjoitella "hiphoppia". Huoneessa on tilaa omille tärkeänä pidetyille tavaroille. Tärkeäksi monet kokivat myös järjestyksen säilymisen huoneessa, niin että kaikki tavarat ovat omilla paikoillaan, josta ne on helppo löytää. Sukupuolen mukaan ei suuria eroavuuksia oman huoneen kokemisessa ollut havaittavissa, erot olivat pikemminkin yksilöllisiä ja ilmenivät lähinnä oman huoneen merkityksen tärkeydessä.

7.3 Yksilöllinen kollektiivissa - huone osana perheen kotia

Oma huone on osa muun perheen kotia, yksilöllinen kollektiivissa, jossa on yleensä otettava huomioon myös muut perheenjäsenet. Mary Douglas (1991) pitää kotia eräänlaisena autonomisena tai riippumattomana etnisenä tilana. Leena Eräsaaren mukaan (Eräsaari 1995, 152) koti edustaa pienessä mittakaavassa myös yhteisyyteen ja jakamiseen sisältyvää keskeistä oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Toisaalta koti on myös "tyrannian tyyssija", johon liittyy perheenjäseniltä edellytettävä solidaarisuus: "vapaa-matkustajia" ei hyväksytä. Koti ei siis ole samaa kuin talo tai asunto, se

on enemmän. Tavarat, jotka sisältävät muistoja, symboleita ja tunnearvoja, ja ilmaisevat käyttäjiensä yhteiskunnallista asemaa - ne tekevät talosta kodin (Csiksentmihalyi & Rochberg-Halton 1981).

Suomessa lapsiperheet elävät harvoin sellaisissa kodeissa, joissa on mahdollisuus toteuttaa sekä yhdessäoloon että yksityisyyteen liittyvät tarpeet ongelmitta. Asumisahtaudesta johtuen liian usein perheillä on käytettävissä vain yksi yhteinen huone ja yksi makuuhuone. (Lahikainen & Strandell 1988, 62.)

Lasten aineissa oman huoneen mukanaan tuoman yksityisyyden merkitys korostuu. Huoneeseen pitää haluttaessa voida eristäytyä muusta perheestä. Omassa huoneessaan voi hallita sekä ympärillään olevaa fyysistä tilaa että jättää itselleen kaipaamaansa henkistä liikkumatilaa. Oma huone on lapselle turvallinen pakopaikka aikuisten maailmasta, missä usein unohtuu se, että lapsikin arvostaa omaa rauhaa - omaa tilaa puuhailuihinsa. Omassa tilassa on mahdollista peilata itseään muihin perheenjäseniin ja omaa perhettä muihin perheisiin. Oma huone on tavallaan autonominen alue perheyhteisön sisällä - yksilöllinen kollektiivissa.

Lasten oikeus yksityisyyteen ei ole kuitenkaan samanlainen kuin aikuisten; holhoojalla on oikeus puuttua lapsen kaikkiin asioihin. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä vähemmän heillä itsellä on oikeus yksityisyyteen. (Marin 1984, 8.)

Häiritseväksi koettiin vanhempien tai sisarusten tulo omaan huoneeseen. Yli puolet tytöistä koki häiritsevänä muiden tulon huoneeseen ja puuttumisen heidän tekemisiinsä, mutta myös moni poika koki asian häiritsevänä. Häiritsevänä koettiin myös oman huoneen kaapeissa/vaatehuoneessa olevat vanhempien vaatteet tai tavarat; nämä mahdollistivat vanhempien tulon huoneeseen ilman erillistä "lupaa". Yksityisyys korostui myös muun muassa ilmaisuissa "huoneesta, jossa ei kylläkään ole ovea" tai

"huoneen oven lukosta, joka tosin valitettavasti ei mene lukkoon". Siitä ei myöskään pidetty, että huoneeseen tullaan ilman "sopimusta" - kunnioittamatta sen yksityisyyttä - silloin kun halutaan olla rauhassa esimerkiksi läksyjä tehdessä.

"Siinä on se hauskaa kun saa olla omassa rauhassa, se on tylsää ainakun pitää mennä nukkumaan kaikki käy siellä..." (tyttö)

"Minulle tulee joskus erimielisyyksiä veljen kanssa, kun hän tuo kaverinsa huoneeseeni..." (poika)

"Joskus siskoni tulee huoneeseeni ja minä suutun koska en saa olla rauhassa..." (poika)

Aineiston perusteella näyttäisi vanhempien ja lasten välillä vallitsevan useammin "sopimus" oman tilan yksityisyydestä, kun taas sisarusten välillä ei näin näyttänyt olevan. Siskot ja veljet saapuivat huoneeseen kutsumatta, ja toivat vielä kaverinsakin mukanaan. Myös Sinikka Aapolan tutkimuksessa (Aapola 1991, 93-98) tyttöjen ihmissuhteista suhteet sisaruksiin nähtiin usein molemminpuolisena kiusantekona. Sisaruksiin voidaan purkaa negatiivisiakin tunteita suuremmin kuin ystäviin ilman, että on pelkoa suhteen katkeamisesta; sisaruksistaan kun ei pääse eroon, vaikka haluaisi. Koska perheen sisäiset suhteet eivät perustu vapaaehtoisuuteen, on niissä tilaa avoimille aggressiivisuuden ilmauksille: negatiivisten tunteiden ilmaiseminen ystävien välillä saattaisi sen sijaan johtaa ystävyiden loppumiseen.

7.3.1 Oma huone vs. muut huoneet - kiinnittyminen

Oman huoneen kautta lapsi voi turvallisesti ottaa etäisyyttä muusta ympäristöstä. Se on maailma, jossa mahdollisimman fantasiat on lasten mielestä lupa toteuttaa.

Oman huoneen tärkeys johtuu sen tarjoamasta tilasta toimia sekä yksin että vuorovai-
kutuksessa muiden kanssa.

Lähes kaikki pitivät omasta huoneestaan, ja huonetta kuvattiin usein positiivisilla
ilmauksilla: hauska, viihtyisä, mukava, tosi kiva jne. Omassa huoneessa
viihtymisessä oli eroja: sekä tytöissä että pojissa oli niitä, jotka viihtyivät paremmin
omassa huoneessaan, ja niitä, jotka viettivät mielummin enemmän aikaa kodin muis-
sa huoneissa. Näistä useassa oma tila koettiin tärkeäksi, mutta silti enemmän aikaa
vietettiin esimerkiksi olohuoneessa. Omassa huoneessa oli "tylsää, etenkin jos on yk-
sin" tai siellä ei vain juurikaan viihdytty.

Harriet Strandellin tutkimuksessa (Strandell 1995b, 63-65) päiväkodin tilojen vetovoi-
masta lapsiin havaittiin lasten viihtyvän isoissa tiloissa ja tiloissa, joissa on paljon ih-
misiä. Keskellä tapahtumia olevasta tilasta voi helposti muodostaa kokonaiskä-
sityksen ja tarkkailla ja osallistua tapahtumiin. Lasten viehtymys suuriin ja avoimiin
tiloihin kertoo osaltaan sosiaalisesta vetovoimasta. Tällaisissa tiloissa tapahtuu
eniten ja niihin mahtuu eniten osallistujia samalla kertaa. Oman huoneen sijainti esi-
merkiksi yläkerrassa, etäällä muista huoneista, saattaa vaikuttaa siihen, että siellä
lapsi tuntee itsensä jopa liian eristäytyneeksi muusta perheestä.

*"En ole yleensä huoneessani. Olen yleensä alakerrassa, oma huoneeni
on yläkerrassa..." (poika)*

*"Mä sain juuri uuden kirjoituspöydän, silti mä teen läksyt keittiössä, koska
siellä on tilaa..." (tyttö)*

*"Vietän aika paljon aikaa omassa huoneessani, mutta ehkä vielä
enemmän muissa huoneissa..." (tyttö)*

Kiinnittyminen ilmenee myös oman tilan merkityksen voimakkuudessa. Omaan huoneeseen kiinnittyi voimakkaasti noin puolet. Näistä useampi oli tyttö, mutta joukossa oli myös poikia. Oma huone miellytti suuresti, ja siellä vietettiin paljon aikaa. Parhaiten siellä viihdyttiin yksin, jolloin oli mahdollista kaikessa rauhassa keskittyä itseä kiinnostaviin asioihin. Oma huone toimi myös irtautumisena vanhemmista. Vanhemmat näyttäisivät toimivan lähinnä turvallisina taustavaikuttajina, jotka ovat vähitellen jäämässä kauemmas taustalle lasten pyrkiessä yhä enemmän itsenäisyyteen.

Oman huoneen jakaminen vaikutti joissakin tapauksissa negatiivisesti viihtymiseen ja omaan tilaan kiinnittymiseen. Näin ei kuitenkaan ollut aina vaan omassa huoneessa viihtyminen ja kiinnittyminen saattoi olla voimakasta, vaikka huone olikin jaettu. Näissä tapauksissa huone useimmiten jaettiin siskon tai veljen kanssa. Joissakin tapauksissa taas ei huoneen jakamisella näyttänyt olevan merkitystä. Aapolan (1991, 94-95) tutkimuksessa yhteinen huone saattoi yhdistää sisaruksia. Jaettu huone antoi heille mahdollisuuden esimerkiksi jutella rauhassa vielä nukkumaanmenoajan jälkeenkin. Toisaalta yhteinen huone merkitsi myös konflikteja, jotka johtuivat esimerkiksi huoneen siivoamisesta ja tilan jakamisesta.

7.4 Oman tilan hallinta

Arki koostuu arjen sosiaalisia suhteita ja yhteyksiä luovista ja ylläpitävistä toiminnoista. Keskipisteessä ovat pienet arkiset asiat, rutiinit ja toistuvuus. Lasten arkeen kuuluu vaikutusvallan puute itseä koskevissa asioissa. Frances C. Waksler (1991) on tutkinut tavallisten lasten arkikokemuksia lapsena olemiseen liittyvistä ongelmista. Hänen mukaansa lasten vaikeudet ilmenivät tavallisissa

vuorovaikutustilanteissa aikuisten kanssa: väärinkäsityksinä, ongelmien vähättelynä ja lasten vaikutusvallan puutteena. Lapsen "ohittaminen" häntä koskevassa päätöksenteossa ja hänen ongelmallisina pitämiensä asioiden vähättely kuvaa sukupolvisopimuksen konkretisoitumista lapsi-aikuisen -vuorovaikutuksessa. Sukupolvijärjestelmä vaikuttaa myös lasten paikkaan "yksityisen" sisällä, heidän paikkaansa perheessä, suhteessa sen aikuisjäseniin (Alanen 1992, 65).

Lapset ovat myös usein hyvin selvillä tästä vaikutusvallan puutteesta ja aikuisten määräilevyydestä ja tottelemisen pakosta (Horelli & Vepsä 1995, 9-30; Lallukka 1993, 79-84). Lallukan (1993) tutkimuksessa jopa lapset itse pitivät lapsia vähempiarvoisina kuin aikuisia. Näin kulttuuriset käsitykset vaikuttavat myös lasten omaan itseymmärrykseen - he ovat tietoisia lasten ja aikuisten positioiden eroista. (Lallukka 1993, 80.) Lasten ja nuorten mielipiteiden ja kuuntelemisen toissijaisuus käy ilmi myös yhteiskunnan eri tasoilla, esimerkiksi asuinalueiden suunnittelussa. Toissijaisuus ilmenee ennen kaikkea omien vaikutusmahdollisuuksien epäilyinä, 7-vuotiaan pojan todetessa: "Mitä tää suunnittelu hyödyttää, ei meidän toiveista kuitenkaan välitetä" (Horelli & Vepsä 1995, 30).

Erimielisyyksiä aiheutti oman päätösvalan puute, se että muut päättävät huoneen asioista. Erimielisyydet koskivat oman huoneen saamista silloin, kun sitä ei lapsella ollut. Erimielisyydet koskivat myös usein huoneen siisteyttä ja siivoamista. Ristiriitoja aiheuttivat myös eriävät käsitykset sopivasta ja sallitusta siisteydestä tai sotkuisuudesta: mikä omasta mielestä saattoi olla kodikasta, kauhistutti vanhempia. Huoneen sotkuisuus myös harmitti osaa itseään, ja moni kertoikin siivoavansa heti jälkensä, esimerkiksi koska: *"Tärkeää on järjestys ja siisteys, koska huoneessa on paljon tavaraa ja muuten en löydä mitään."*

"Äiti ja isä haluaisivat, että minulla on siisti huone. Itse en tykkää yhtään siisteydestä..." (tyttö)

"Pidän huoneeni itse siistinä ja jos siellä on joskus sekaista niin minä siivoan heti itse..." (poika)

Oman huoneen siivous kuuluikin monen velvollisuuksiin. Oma siivous oli sekä tytöillä että pojilla mainittu useammin kuin jonkun muun suorittama siivous. Yhdessä aineessa valitettiin sitä, että joutuu siivoamaan myös veljen sotkut. Aina omat siivousyritykset eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta:

"Joskus yritän siivota sotkua, mutta ei se onnistu. Kaikki sekoittuu entisestään..." (tyttö)

Tärkeänä pidettiin huoneen toimimista "omana valtakuntana", jossa saa aikuisten puuttumatta tehdä mitä itse haluaa. Silti oltiin tietoisia rajoista, joiden sisällä tekeminen sallittua, kuten erään pojan toteamuksessa: *"Mukavaa on se, että saa tehdä mitä haluaa. En tietenkään saa piirtää seinille ja rikkoa paikkoja."*

Moni kertoi saavansa päättää itse huoneen asioista, etenkin pojat useammin. Kaikille tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista vaan vanhemmat päättivät huoneen sisustuksesta, kielsivät julisteiden laittamisen seinälle, määräsivät siivouspäivät, päättivät saako huoneeseen tuoda lisää (ja minkälaisia) tavaroita jne. Aineistosta ei ollut kuitenkaan mahdollista selvittää, onko oikeuksista ja velvollisuuksista neuvoteltu ja/tai miten niihin on päädytty. Oman huoneen "säännöt" oli asettu yleensä muita perheenjäseniä varten, esimerkiksi: 1. älä koske mihinkään, 2. siivoa jälkesi, 3. älä paisko ovia. Muiden asettamia sääntöjä vastaan myös kapinoitiin: *"Minulla on myös säännöt, mutta en välitä niistä!"*

8 OMA TILA: "NELJÄNLAISIA KÄYTTÄJIÄ"

Aineiston teemoittaisessa tarkastelussa variaatiota löytyi sukupuolittain, mutta myös yksilölliset, sukupuolesta riippumattomat erot korostuivat etenkin huoneeseen kiinnittymisessä ja oman tilan hallinnassa. Teemoittainen käsittely osoitti, että aineiston pohjalta on mahdollista muodostaa näiden kahden eri ulottuvuuden perusteella neljä erilaista tapaa "hahmottaa" ja kokea oma huone. Tyypit syntyivät ristiintaulukoimalla nämä ulottuvuudet.

Ensimmäinen ulottuvuus on lasten "kiinnittyminen" omaan huoneeseen. Tarkoitin tällä oman tilan merkityksen voimakkuutta ja oman huoneen merkitystä suhteessa toisiin huoneisiin. Vaikka lähes kaikki kokivat oman huoneen positiivisena, vaihteli kiinnittyminen selvästi. Voimakas kiinnittyminen ilmeni oman huoneen merkityksen korostumisena, oma huone koettiin tärkeämmäksi kuin muut huoneet, ja omassa huoneessa viihdyttiin parhaiten ja siellä myös vietettiin eniten aikaa.

Toinen ulottuvuus on oman tilan hallinta eli oikeus ja vastuu omaan tilaan. Tämä kuvastaa perheessä ilmevää lapsi-aikuisen erottelua eli sukupolvisopimuksen konkretisoitumista perheessä, vanhempien taholta tapahtuvaa lapsen huoneen ja siihen liittyvien asioiden kontrollointia. Heikossa oman tilan hallinnassa lapsella ei ole yhtään tai vain vähän oikeuksia päättää oman huoneen asioista. Myös vastuu esimerkiksi oman huoneen siivouksesta on vähäistä. Vahvassa oman tilan hallinnassa lapsella on paljon valtaa päätettäessä oman tilan hallinnasta ja usein myös vastuuta sen siisteydestä.

Ainekirjoitusten perusteella kaikkia lapsia ei kirjoituksen suppeuden perusteella voinut osoittaa kuuluvaksi mihinkään näistä tyypeistä. Lapsille annettiin aineiston keruuvaiheessa mahdollisuus valita itse, mitä huoneesta haluaa kertoa, joten kaikkia

teemoja ei joka aineessa käsitelty. Tytöistä kahta ja pojista yhdeksää ei voinut sijoittaa mihinkään tyyppiin.

Tyypit on muodostettu ristiintaulukoimalla nämä kaksi ulottuvuutta:

		*KIINNITTYMINEN OMAAN HUONEESEEN	
		heikko	vahva
*OMAN TILAN HALLINTA	heikko	Tyyppi 1 2 tyttöä 3 poikaa	Tyyppi 2 3 tyttöä 2 poikaa
	vahva	Tyyppi 3 2 tyttöä 9 poikaa	Tyyppi 4 7 tyttöä 4 poikaa

Tyypissä 1 omaan tilaan kiinnittyminen on heikkoa. Lapsi ei viihdy erityisesti huoneessaan ja viettääkin enemmän aikaa kodin muissa tiloissa. Omassa huoneessa lähinnä vain nukutaan, tehdään läksyjä, ja ystävienkin kanssa ollaan mieluummin vaikka ulkona.

Myös oman tilan hallinta on heikkoa; lapsella ei juuri ole oikeuksia eikä velvollisuuksiakaan omaan huoneeseensa. Hänellä on vähän tai ei ollenkaan valtaa oman huoneen sisustukseen, kuten julisteiden ja huonekalujen suhteen. Vastaavasti vastuu oman huoneen siivouksesta ja siisteydestä on vähäistä, äiti tai isä huolehtii pääasiassa huoneen kunnossapidosta. Vastuun ja vallan puute ei kuitenkaan näyttäisi häiritsevän lasta olennaisesti tai sitten hän on sopeutunut vallitsevaan tilanteeseen.

Oma huone on "ihan tärkeä juttu", mutta muut huoneet ja muu toiminta vetävät enemmän puoleensa.

Aineiden perusteella ei kuitenkaan voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mistä heikko kiinnittyminen johtuu; osaltaan saattaa olla kysymys huoneen fyysisestä olemuksesta; huoneessa ei ole esimerkiksi tietokonetta, huone sijaitsee yläkerrassa kaukana muista huoneista tai lapsi ei juurikaan kaipaa omaa yksityisyyttä. Joissakin tapauksissa tähän ryhmään kuulumisen johtuu huoneen jakamisesta vanhempien tai sisaruksien kanssa. Tyyppiin yksi kuului 2 tyttöä ja 5 poikaa.

Tyypissä 2 kiinnittyminen huoneeseen on vahvaa. Oma huone koetaan erittäin tärkeäksi, siellä viihdytään ja siellä myös vietetään paljon aikaa, sekä yksin että ystävien tai sisarusten kanssa. Huoneesta löytyvät kaikki lapselle tärkeät tavarat.

Päätösvaltaa huoneeseen on vähänlaisesti aivan kuten tyyppissä 1 mutta tässä tapauksessa oman tilan hallinnan rajoittuneisuus häiritsee; muiden luvaton oleskelu huoneessa koetaan häiritseväksi ja samoin se, että muut määräävät oman huoneen asioista, säännöistä, velvollisuuksista ja sisustuksesta. Kolme tyttöä ja kaksi poikaa kuuluu aineistosta tähän tyyppiin.

Tyypissä 3 kiinnittyminen omaan huoneeseen on heikkoa. Lapsella on mahdollisuus päättää oman huoneen asioista, joten oman tilan hallinta on vahva, mutta oman huoneen suoma yksityisyys ei kuitenkaan, ehkä vielä, merkitse lapselle paljoa. Kiinnostus suuntautuu enemmän yhteisölliseen ja aikaa vietetään paljon perheen parissa. Tässä ryhmässä "sukkuloidaan" oman ja muiden huoneiden välillä. Tyyppiä 3 edustaa tässä aineistossa selvästi useammin poika, mutta myös kaksi tyttöä kuuluu tähän ryhmään. (9 poikaa ja 2 tyttöä.)

Tyypissä 4 sekä kiinnittyminen omaan huoneeseen että oman tilan hallinta on voimakasta. Huone on "oma valtakunta", jossa vietetään paljon aikaa sekä yksin että yhdessä muiden samanikäisten kanssa. Parhaiten siellä kuitenkin viihdytään yksin, koska silloin voi olla rauhassa ja keskittyä itseä kiinnostaviin asioihin. Oma tila merkitsee vapautta ja itsenäisyyttä. Lapsella on valtaa päättää oman huoneen asioista, mutta hänellä on usein myös vastuuta omasta tilastaan. Vanhempien sananvaltaa pyritään minimoimaan pitämällä kiinni myös velvollisuuksista. Tyyppi kuvaa ns. vahvaa huonekulttuuria ja sitä edustaa useammin tyttö (7), mutta myös neljä poikaa.

9 DISKUSSIO

Valmistautuminen aikuisen elämään ei saa olla lapsuuden ainoa tarkoitus; lapsuus on ihmisen elämän osa, jolla on ja jolle on annettava arvo sinänsä. Lapsella on sama ihmisenä olemisen oikeus kuin aikuisella. YK:n Lasten oikeuksien sopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1991, kajoaa ensimmäistä kertaa aikuisten ja lasten välistä valtasuhdetta raamittavaan sukupolvisopimukseen. "Lasten oikeudet vapaaseen mielipiteen ilmaisuun ja myötämääräämiseen tuovat sukupolvien suhteet osin uuteen tarkasteluun: tilan raivaaminen alaikäisten osallisuudelle yhteiskunnan eri instituutioissa ja ja areenoilla on haastava tehtävä" (Bardy 1994, 130). Mutta lasten oikeuksien laajeneminen voi Harriet Strandellin (1995a, 9-10) mielestä paradoksaalisesti jopa lisätä lasten riippuvuutta aikuisista: ymmärtävätkö ja kuuntevatko aikuiset lasta ja antavatko tilaa hänen näkemyksilleen ja pyrkimyksilleen?

Uuden yhteiskunnallisen lapsitutkimuksen kohteeksi on otettu itse lapsen tai lapsuuden määrittely ja paikantaminen (Strandell 1992, 19). Pyrkimyksenä on myös käsitellä lasta subjektina, aktiivisena oman elämänsä määrittäjänä. Tutkielmani lähtö-

kohtana on ollut uusi lapsitutkimus. Tutkielmani "edustaa" uutta lapsitutkimusta ainakin siten, että ongelmaa on tutkittu kysymällä lasten omia mielipiteitä, ei haastatteleamalla esimerkiksi vanhempia. Olen pyrkinyt selvittämään "mitä lapset tekevät, ei mitä heidän tulisi tehdä". Uuden lapsuustutkimuksen sekä teoreettisen mutta etenkin empiirisen tutkimuksen suhteellinen vähäisyys vaikeutti vertailujen tekemistä. Anja Riitta Lahikaisen mielestä lapsuuden tutkimus on vähäistä, koska lapset ovat yhteiskunnassa "alistettu" kansanosia, jolla ei ole valtaa, ja lapsen edusta huolehtivien rivistöt ovat hajalla poliittisesti, ammatillisesti ja oikeudellisesti (Lahikainen 1988, 6).

Tutkielmani tarkoituksena on ollut 10-vuotiaiden omien huoneiden tarkastelu. Olen pyrkinyt selvittämään omaa huonetta lapsen omana tilana - miten oman tila koetaan ja mitä merkityksiä sille annetaan. Olen myös tutkinut mitä huoneessa tehdään ja mitä mahdollisia erimielisyyksiä huoneesta on. Omaan tilaan kiinnittymisen ja oman tilan hallinnan kautta on ollut mahdollista muodostaa neljä erilaista tapaa kokea oma huone. Aineistossa 33 lapsella oli oma huone, 7 jakoi huoneen siskon tai veljen kanssa ja vanhempien/vanhemman kanssa samassa huoneessa asui 4 lasta.

Esseetyyppiset aineet mahdollistavat suhteellisen suuren joukon tutkimisen yhtäaikaan, lisäksi aineisto on valmiiksi kirjoitetussa muodossa. Päädyin tutkimusmenetelmän valinnassa lasten kirjoittamiin aineisiin, koska eräässä seminaariryhmätyössä olimme käyttäneet aineita, ja mielestäni ne silloin toimivat hyvin. Valittuani tutkimusmenetelmäksi aineet, pohdin mahdollisuutta tehdä lisäksi teemahaastatteluja. Päätin kuitenkin pitäytyä aineissa ja katsoa miten ne toimivat tutkimustehtävässäni.

Aineet toimivat mielestäni melko hyvänä aineistona, mutta ongelmia ja puutteitakin ilmaantui. Osa aineista oli hyvin suppeita informaatioltaan ja teemojen syvällisempi käsittely oli paikoitellen vaikeaa. Seminaarityössä hyväksi havaittu aineiston keruu-

menetelmä ei ehkä enää täydellisesti toiminut pro gradu -työssä. Vika ei niinkään ole mielestäni itse menetelmässä; esseetyyppiset aineet sinällään ovat varmasti monessa tutkimuksessa hedelmällisiä, mutta kuten myös Lahikainen ym. (1995) totesivat, aineet eivät aina mahdollista aihealueen kovin laajaa tai syvällistä käsittelyä. Oma tutkimustani ajatellen olisi aiheen ehkä pitänyt olla rajatumpi.

Teemahaastattelut olisivat todennäköisesti mahdollistaneet teemojen syvällisemmän ja täsmällisemmän käsittelyn, ja kysymyksiin olisi luultavasti myös lähes aina saanut vastauksen. Aineistoa analysoidessa nousi esiin mielenkiintoisia seikkoja, joihin ei kuitenkaan saanut vastausta, koska ei enää ollut mahdollista tehdä lisäkysymyksiä. Esimerkiksi kun aineessa kerrottiin, että vanhemmat päättävät huoneen asioista, niin aineista ei käy ilmi yrittääkö lapsi vaikuttaa asiaan, esimerkiksi neuvottelemalla tai kapinoimalla vanhempien määräyksiä vastaan. Omassa huoneessa viihtymisen/viihtymättömyyden syitä olisi myös voinut haastattelussa tarkentaa.

Valtaosa sekä tytöistä että pojista piti omasta huoneestaan, ja sitä kuvailtiin varsin positiivisin, välillä jopa humoristisin ilmaisuin. Oma tila on lapselle paikka, josta hänelle tärkeät asiat löytyvät. Huonekalujen mainitsemisessa ei ollut eroja, sekä tytöillä että pojilla useimmin mainittuja olivat sänky, pöytä ja hylly/kaappi. Tytöt kuvailivat enemmän huoneensa sisustusta ja pojat mainitsivat yksittäisiä tavaroita ja pelejä. Television ja tietokone löytyi todella monen, etenkin pojan, huoneesta. Television katseluun käytettävästä ajasta tehdään ajankäyttötutkimuksia ja sen katselua pidetään usein myös perheen yhteisenä vapaa-ajanviettotapana. Aineistosta ilmenee lasten televisionkatselun siirtyneen, ainakin osittain, olohuoneesta omaan huoneeseen. Kertovatko televisiot lasten huoneissa siis yleisemmästäkin televisionkatselun ja vapaa-ajan eriytymisestä/yksilöitymisestä perheissä?

Oman huoneen merkitys ilmenee sen tarjoamassa mahdollisuudessa viettää aikaa yhdessä samanikäisten ystävien ja sisarusten kanssa, ilman aikuisten läsnäoloa. Oma tila on eräs niistä ympäristöistä, joissa vertaissuhteiden välinen vuorovaikutus mahdollistuu ja joissa kehittyä lasten omia kulttuureita. Oman tilan kautta lapset voivat ottaa etäisyyttä vanhempiinsa. Omat tavarat, huoneen säännöt ja viihtyminen omassa huoneessa vahvistavat lapsen käsitystä omasta itsestä ja antavat tilaisuuden toimia turvallisen itsenäisesti. Oma tila on "yksilöllinen kollektiivissa", johon on mahdollisuus vetäytyä muun perheen parista. Siellä on mahdollisuus rauhoittua ja keskittyä itseä kiinnostaviin asioihin.

Lasten oikeus yksityisyyteen ei ole kuitenkaan samanlainen kuin aikuisilla, sillä vanhemmat edustavat auktoriteettia, jolla on valta määrätä lasten asioita. Häiritsevänä koettiin muun muassa vanhempien tai sisarusten tulo huoneeseen ilman erillistä "lupaa".

Oman huoneen kokemisessa ja omaan tilaan kiinnittymisessä oli eroja, sekä sukupuolten välisiä mutta myös yksilöllisiä. Sukupuolen väliset erot tulivat ilmi omaan tilaan kiinnittymisessä. Tytöt kiinnittyivät useammin vahvasti omaan huoneeseen. Oma tila koettiin hyvin tärkeäksi, siellä viihdyttiin ja siellä myös vietettiin paljon aikaa. Oma huone ja sen sisustus olivat usein kiinnostuksen ja ylpeyden kohde, vaikka huone ei konkreettisilta puitteiltaan "täydellinen" olisi ollutkaan. Tyttöjen maailmankuvan sanotaan olevan yksilösuuntautunut ja ihmiskeskeinen, poikien toimintasuuntautunut ja materiakeskeinen (Helve 1988, 11). Aineisto tukee osaltaan tuloksia. Pojat kiinnittyivät tilaan useammin heikosti, ja näyttäisivätkin suuntautuvan enemmän oman huoneen ulkopuoliseen maailmaan.

Ns. vahvaa huonekulttuuria ei voi kuitenkaan mielestäni yleistää pelkästään tyttöjen kulttuuriksi. Aineistosta ilmeni myös yksilöllisiä tapoja kokea oma huone. Myös pojista

osa kiinnittyi voimakkaasti omaan huoneeseen, samoin vastaavasti osa tytöistä kiinnittyi heikosti omaan tilaan. Osa pyrkikin itsenäisyyteen vanhemmista, toiset viettivät edelleen huomattavasti aikaa perheen parissa.

Sukupolvisopimus määrittää miten jaossa olevat voimavarat jaetaan eri sukupolvien kesken. Sukupolvien välisissä suhteissa jaetaan paitsi aineellisia myös mentaalisia voimavaroja kuten osallistumisen ja myötämääräämisen oikeuksia. Sukupolvisopimus luo ulkoiset ja sisäiset lähtökohdat myös lasten omille huoneille. Erimielisyyksiä aiheutti oman päätösvallan puute, se että muut päättävät huoneen asioista kuten sisustuksesta, siivouksesta ja tilan käytöstä. Ristiriitoja aiheuttivat myös erilaiset käsitykset siisteydestä.

Pojilla ilmeni useammin mahdollisuus oman tilan hallintaan. Tulos voi kertoa myös erilaisista puhetavoista. Pojat eivät ehkä myöskään tunnista hallinnan puutetta tai ohittavat asian useammin kuin tytöt. Ainekirjoitus ei mahdollista lisäkysymysten tekoa, joten esimerkiksi oman tilan hallinnasta mahdollisesti käytäviä neuvotteluja ei voi tarkentaa. Oman huoneen "rajoja" olisi ollut mielenkiintoista tutkia myös lisää: saako tuoda ystäviä ja milloin, mihin omaa huonetta saa käyttää, mistä saa päättää itse ja mihin täytyy pyytää lupa? Samoin mielenkiintoista olisi tutkia kotia laajemminkin lapsen näkökulmasta.

Tutkielmani tukee osaltaan käsitystä, että lapsen position sisältä löytyy erilaisia lapsuuksia - lapsuus ei ole yksi "ääni". Lapset itse osoittautuivat tässäkin tutkimuksessa päteviksi tutkittaviksi ja oman tilanteensa kuvaajiksi. Lasten antamat tiedot vaikuttivat realistisilta ja luotettavilta. Aiheeseen suhtauduttiin suurimmaksi osaksi innostuneesti ja siihen paneuduttiin huolella.

LÄHTEET:

- Aapola, Sinikka. 1991. Ystävyyden keinulauta. Helsinkiläistytöjen ystävyyskulttuurista. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja D: Naistutkimusraportteja 2/1991. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Alanen, Leena. 1988. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen näköaloja. *Politiikka* 3/1988, 237-244.
- Alanen, Leena. 1992. Modern Childhood? Exploring the 'child question' in Sociology. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research. Publication series A 50, Jyväskylä.
- Alanen, Leena. 1994. Perhelapsuus ja lasten perheys - 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa Antikainen, J. & Haataja, M. & Korhonen, M. (toim.): Näkökulmia perheeseen. *Stakes, raportteja* 136, Jyväskylä.
- Alanen, Leena & Bardy, Marjatta. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. *Sosiaalihuollituksen julkaisuja* 12/1990. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Amato, Paul. 1987. *Children in Australian Families: the Growth of Competence*. Prentice Hall, New York.
- Ariès, Philippe. 1962. *Centuries of Childhood. A Social History of Family Life*. Vintage Books, A Division of Random House, New York.
- Bardy, Marjatta. 1988. Lapset väestöryhmänä ja kansalaisina. *Nuorisotutkimus* 3/1988, 28-29.
- Bardy, Marjatta. 1990. Lapset kokijoina, näkijöinä ja toimijoina. *Lapsen Maailma* 10/1990, 9-13.
- Bardy, Marjatta. 1992. Lapsuuden politiikan johtoideat. Teoksessa Bardy, M. ym. (toim.): *Moniääninen laulu lapsuudesta*. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 66. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Bardy, Marjatta. 1994. Jakaminen ja kokoaminen lapsuuden politiikassa. Teoksessa Törrönen, M. (toim.): *Lapsen etu ja viidakon laki*. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.
- Bernstein, Basil. 1975. *Class, Codes and Control. Towards a Theory of Educational Transmissions, Vol. 3*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Csikszentmihalyi, Mihaly & Rochberg-Halton, Eugene. 1981. *The Meaning of Things: Domestic Symbols and the Self*. University Press, Cambridge.
- deMause, Lloyd (ed.) 1974. *The History of Childhood. The Evolution of Parent-child Relationships as a Factor in History*. Psychohistory Press, New York 1974.

- Douglas, Mary. 1991. The Idea of a Home: A Kind of Space. *Social Research* 58/1, 287-307.
- Drotner, Kirsten. 1986. Flickkultur och ungdomsforskning motståndare eller medspelare? *Kvinnovetenskaplig tidskrift* no 1/1986, 4-13.
- Engelbert, Angelika. 1994. Worlds of Childhood: Differentie ted but Different. Implications for Social Policy. Teoksessa Qvortrup, J. & Bardy, M. & Sgritta, G. & Wintersberger, H. (eds.): *Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics*. Avebury, Aldershot.
- Eräsaari, Leena. 1995. Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Fine, Gary A. & Sandström Kent L. 1988. Knowing Children. Participant Observation with Minors. *Qualitative Research Methods*, Vol. 15. Sage Publications, Newbury Park - Beverly Hills - London - New Delhi.
- Frones, Ivar. 1990. Vertaissuhteiden merkityksestä. *Nuorisotutkimus* 3/1990, 9-19.
- Frones, Ivar. 1994. Dimensions of Childhood. Teoksessa Qvortrup, J. & Bardy, M. & Sgritta, G. & Wintersberger, H. (eds.): *Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics*. Avebury, Aldershot.
- Helve, Helena. 1988. Tyttöjen maailma "mistä on pienet tytöt tehty"? *Nuorisotutkimus* 4/1988, 6-12.
- Hood-Williams, John. 1990. Patriarchy for Children. Teoksessa Chrisholm, Lynne & Buchner, Peter & Kruger, Heinz-Hermann & Brown, Philip (eds.): *Childhood, Youth and Social Change. A Comparative Perspective*. The Falmer Press, London.
- Horelli, Liisa. 1992. Lapset ympäristön tutkijoina. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Helsinki.
- Horelli, Liisa & Vepsä, Kirsti. 1995. Ympäristön lapsipuolet. Itsenäisyyden Juhlavuoden Lastenrahaston Säätiö, Helsinki. RT-paino, Pieksämäki.
- James, Allison. 1993. *Childhood Identities. Self and Social Relationships in the Experience of the Child*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- James, Allison & Prout, Alan. 1990. Introduction. Teoksessa James, A. & Prout, A. (eds.): *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. The Falmer Press, London.
- Jenks, Chris (ed.). 1982. *The Sociology of Childhood. Essential Readings*. Batsford Academic and Educational Ltd, London.
- Järvilehto, Timo. 1989. Ympäristön ongelma. Teoksessa Murto Rinne, S. et al. (toim.): *Lapsen oikeus kasvuun. Lastensuojelun Keskusliitto*, Helsinki.

- Lahikainen, Anja Riitta & Kraav, Inger & Kirmanen, Tiina & Maijala, Leena. 1995. Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa. 5-12 -vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus. Kuopion yliopiston julkaisu E, Yhteiskuntatieteet 25, Kuopio.
- Lahikainen, Anja Riitta. 1988. Yhteiskuntatieteellinen lapsitutkimus. Mitä se on ja mitä se voisi olla. Nuorisotutkimus nro 3/1988, 3-6.
- Lahikainen, Anja Riitta & Strandell, Harriet. 1988. Lapsen kasvuedot Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.
- Lahti, Martti. 1992. Pojat, maskuliinisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Huttunen, J. (toim.): Poika, poika! Näkökulmia pojan kasvuun ja kehitykseen. Oy Yleisradio Ab; opetusjulkaisut, Joutsa.
- Lallukka, Kirsi. 1993. Lasten paikka sukupolvijärjestelmässä koettu lapsuus 9-vuotiaiden näkökulmasta. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita, N:o 80 1993. Jyväskylä.
- Langsted, Ole & Sommer, Dion. 1990. Lapsi-lapsi-vuorovaikutus; sosiaalinen verkosto, sosiaaliset taidot ja sosiaalinen herkkyyys. Nuorisotutkimus 3/1990, 22-31.
- Leonard, Diana. 1994. Persons in Their Own Right: Children and Sociology in the UK. Teoksessa Qvortrup, J. & Bardy, M. & Sgritta, G. & Wintersberger, H. (eds.): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. Avebury, Aldershot.
- Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari. 1992. Tyttötutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.): Letit liehumaan. Tyttökultturi murroksessa. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Lähteenmaa, Jaana & Riihelä, Monika & Strandell, Harriet & Vesikansa, Sari. 1990. Vertaisryhmät yhteiskuntatutkimuksen kohteena. Nuorisotutkimus 3/1990, 2-8.
- Marin, Marjatta. 1994. Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Wsoy, Juva.
- Marin, Marjatta. 1990. Lapsen kehitys kohti eheyttä. Teoksessa Laukkanen, R. & Piippo, E. & Salonen, A. (toim.): Ehyesti elävä koulu. Kohti kokonaisvaltaista oppimista. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Marin, Marjatta. 1984. Laki ja elämänkaari. Osa 1: Lain ja elämänkaaren yleiset yhteydet. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu nro 29/1984.
- Marin, Marjatta. 1980. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja sen vaikutus lasten ja nuorten aseman muotoutumiseen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa

- Mitchell, R. (toim.): Lapsi, yhteiskunta ja lainsäädäntö. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja nro 17, Helsinki.
- McCracken, Grant. 1988. The Long Interview. Qualitative Research Methods, Vol. 13. Sage Publications.
- Näre, Sari. 1988. Tyttöjen ja poikien käsitys sankaruudesta. Nuorisotutkimus 4/1988, 28-33.
- Oldman, David. 1994a. Childhood as a Mode of Production. Teoksessa Mayall, Berry (ed.): Children's Childhoods: Observed and Experienced. The Falmer Press, London.
- Oldman, David. 1994b. Adult-child Relations as Class Relations. Teoksessa Qvortrup, J. & Bardy, M. & Sgritta, G. & Wintersberger, H. (eds.): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. Avebury, European Centre Vienna.
- Pierson, Christopher. 1991. Beyond the Welfare State. The New Political Economy of Welfare. The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania.
- Postman, Neil. 1982. Lyhenevä lapsuus. WSOY, Juva.
- Prout, Alan & James, Allison. 1990. A New Paradigm for the Sociology of Childhood. Provenance, Promise and Problems. Teoksessa James, A. & Prout, A. (eds.): Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. The Falmer Press, London.
- Pulma, Panu. 1992. Lapsuuden lyhyt historia. Teoksessa Bardy, M. ym. (toim.): Moniääninen laulu lapsuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus, Raportteja 66. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Pulma, Panu. 1987. Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Pulma, P. & Turpeinen, O.: Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun Keskusliitto, Kouvola.
- Puustinen-Korhonen, Aila. 1994. Lapsen kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Törrönen, M. (toim.): Lapsen etu ja viidakon laki. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.
- Repo-Kaarento, Saara. 1991. Kaksitoistavuotiaiden aineissa välittyvät aikuismielikuvat. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.
- Riihelä, Monika. 1988. Lasten aikakäsitys ja ryhmäoppiminen. Nuorisotutkimus 3/1988, 21-27.
- Sarras, Seppo. 1994. Leikistikö leikitään? Teoksessa Riihelä, M. & Kauppinen, R. (toim.): Esiopetus linnunradalla - näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin. STAKES, raportteja 163. Gummerus, Jyväskylä.

- Sauli, Hannele. 1992. Lasten sosiaalisen eriarvoisuuden kuvaaminen tilastoissa. Teoksessa Bardy, M. ym. (toim.): Moniääninen laulu lapsuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 66. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Sgritta, Giovanni. 1994. The Generation Division of Welfare: Equality and Conflict. Teoksessa Qvortrup, J. & Bardy, M. & Sgritta G. & Wintersberger, H. (eds.): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. Avebury, Aldershot.
- Skolnick, Arlene S. 1987. The Intimate Environment; Exploring Marriage and the Family. Little & Brown, Boston, Mass.
- Solberg, Anne. 1994. Negotiating Childhood. Empirical Investigations and Textual Representations of Children's Work and Everyday Life. Nordic Institute for Studies in Urban and Regional Planning, Dissertation 12. Nordplan, Stockholm.
- Solberg, Anne. 1990. Negotiating Childhood: Changing Constructions of Age for Norwegian Children. Teoksessa James, A. & Prout, A. (eds.): Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. The Falmer Press, London.
- Speier, Matthew. 1976. The Child as Conversationalist: Some Culture Contact Features of Conversational Interactions between Adults and Children. Teoksessa Hammerslet, M. & Woods, P. (eds.): The Process of Schooling. Routledge & Kegan Paul with the University Press.
- Strandell, Harriet. 1992. Uusi lapsi on syntynyt? Uuden lapsitutkimuksen arviointia. Nuorisotutkimus vol 10, nro 4/1992, 19-27.
- Strandell, Harriet. 1994. Lasten toiminnan sosiaalisuus - ja mitä siitä voi oppia. Teoksessa Riihelä, M. & Kauppinen, R. (toim.): Esiopetus linnunradalla - näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin. Stakes, raportteja 163. Gummerus, Jyväskylä.
- Strandell, Harriet. 1995a. Mikä on lasten hyvinvointia? Tiedon tarpeen kartoitus. STAKES, aiheita 25/1995. STAKESin monistamo, Helsinki.
- Strandell, Harriet. 1995b. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Strassoldo, Raimondo. 1993. Tilan sosiaalinen rakenne. TTKK. A. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja 21, Tampere.
- Sörensen, Anne S. 1986. Längtan efter skönhet - om flickkultur förr och nu. Kvinnovetenskaplig tidskrift nro 1/1986, 34-47.
- Tarmo, Marjatta. 1986. Tytöt ja pojat koulututkimuksen valossa. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 370/1986.

- Tiller, Per Olav. 1988. Barn som sakkyndige informanter. Om forholdet mellom barnets verden og den voksne intervjuer. Teoksessa Jensen, M.K. (toim.): Interview med born. Socialforsknings instituttet. Rapport 88:9, Kobenhavn.
- Topo, Päivi. 1988. Kirjava tyttötutkimus. Nuorisotutkimus 1/1988, 51-57.
- Urwin, Cathy. 1985. Constructing Motherhood: the Persuasion of Normal Development. Teoksessa Steedman, C. & Urwin, C. & Walkerdine, V. (eds.): Language, Gender and Childhood. Routledge & Kegan Paul, London.
- Qvortrup, Jens. 1995. From Useful to Usefull: The Historical Continuity in Children`s Constructive Participation. Teoksessa Ambert, A-M. (ed.). Sociological Studies of Children, vol 7. JAI Press, Greenwich, Connecticut.
- Qvortrup, Jens. 1993. Children at Risk or Childhood at Risk. A Plea for a Politics of Childhood. Teoksessa Heiliö, P-L. & Lauronen, E. & Bardy, M. (eds.): Politics of Childhood and Children at Risk. Provision - Protection - Participation. Eurosocial report 45/1993. European Centre, Vienna.
- Waksler, Frances C. 1991. Studying Children: Phenomenological Insights. Teoksessa Waksler, F.C. (ed.): Studying the Social Worlds of Children: Sociological Readings. The Falmer Press, London.
- Woodhead, Martin. 1990. Psychology and the Cultural Construction of Children`s Needs. Teoksessa James, A. & Prout, A. (eds): Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. The Falmer Press, London.

LIITE 1

Minun huoneeni

- * Mitä oma huoneesi merkitsee sinulle? Mikä on tärkeää? Mikä kiva, mikä ikävää?
- * Mitä teet huoneessasi ja kenen kanssa? Vietätkö enemmän aikaa omassa huoneessasi vai kotisi muissa huoneissa?
- * Onko sinulla erimielisyyksiä omaa huonettasi koskevissa asioissa, esimerkiksi vanhempien tai sisarusten kanssa? Mitä asioita erimielisyydet koskevat?
- * Kuka päättää huoneesi asioista? (Esimerkiksi siivouksesta, sisustuksesta, "säännöistä")
- * Kuvaile huonettasi.